

50 131

Rā
feemeetes darba spēks
teek isleetots nemeetā.

No Ellenas Keij.

Tulkotājs L. Stalbe.

Rīgā, 1912. g.
Generālkomisija pēc D. Seltina,
Zehrbatas eelā Nr. 20.

11057
7ek

510896

$\frac{3}{120}$

Rā seeweetes darba spehks teef isleetots neweetâ.

No Ellenas Keij.

Tulkojusi L. Skalbe.

Rigā, 1912. g.
Generalkomisija pee D. Seltina,
Lehrbatas eelā Nr. 20.

P. u. 68. 5

L. V. B.	
№	in <u>119/193</u>
	<u>12/102</u>

28

0310046115

Drukats grahmatu drukatawā „Sanša”
 Rīgā, Mārijas eelā Nr. 2.

I.

Tà sauktais feeweefchu jautajums grosas galwenà fahrtà ap to, tà feeweetes spehjas wisàs nosarès brihwi waretu attihstitees. Ur pilnu teesibu feeweefchu leetas pirmee zihnitaji aifrahdijschi, tà feeweetes spehjas dauds zeetuschas no ta, tà palikuschas neleetotas. Doreis usstahdija, tà nie litums, ne tikums nedrihtst feeweetei aifsprostot zetu us tahda no darba lauteem, us kura ta gribetu ismehginat fawas dahwanas. Uffwehra, zit leelà mehrà no feeweetes paschas, no wihreescha un no sabeedribas ismantota feewischligà usupureschanàs dšina, aif nepareiši sapraستا peenakhuma no feeweetes pufes un pahrsphiletàm prasibàm yn litumeem no wihreescha un sabeedribas pufes.

Tadeht buhs leeki wehl tablat pahrrunat nupat mineto — waj wehl otu feeweetes spehju ismantoschanas weidu, preekch kura dsejneekam-wihreetim jau no Homera laifeem bijis til ašs flats.

Titpat maf wajadsigs ir aifrahdijschi, zit bagata ar panahkumeem ir bijusi feeweefchu kustiba. Tà idealà, tà materialà nošimè feeweefchu kustiba ir eeguwusi uswaru pehz uswaras. Wina prasija brihwas individuelas attihstibas teesibu un litumigu weenlihdšibu ar wihreeti, tà ari pilnigi nodarbošchanàs brihwibu, un schis prasibas ir Skandinawijas feeweetei atflehguschas weenus wahrtus pehz otreem, iszihnijuschas weenu litumigi aiffargatu teesibu pehz otras. Wehl gan truhtst daschas swarigas teesibas un stary tam pirmà weetà: prezetas feeweetes wara par sawu perfonu, sawu ihpaschumu un saweem behrneem. Bet neweens domajoschs zilweks neschaubas, tà ap nahlošchà gadu-simtena mainu wis tas buhs iszihnits, tà tad wisàs teesibu nosarès pilšone nošimès to paschu, to pilšonis, tà prezeta seewa buhs nostahdita titpat augsti, tà prezets wihrs, mahte titpat augsti, tà tehws. To prafa dabigàs attihstibas nepeezeeschamiba, tà ari sabeedribas intereses un ta ir tilai weentahrscha prasiba pehz taisnibas.

Bet tad tas wis buhs aifneegts, pasaulè tomehr neweens wehl nejutifees laimigaks, drihsat tad ap nahlošchà gadu-simtena mainu prahtus nospeedis wehl smagaks nogurums, nelà tas, kuru mehs pašistam, ja feeweetes spehju nepareišà ismantoschana, us kuru es gribetu wehrst usmanibu, peenemsees tahdà mehrà tà lihds schim.

Schi nepareisä ismantofchana pastahw eefsch ta, ka seeweetes fawus swabados spehkus galwenä kahrtä nodarbina tahdäs weetas, kur winas peespeestas fazenstees ar wihreeti, un ta winas pee tam pa leelakai dalai nokawè attihstii un isleetot sawas dsitakäs seewischigäs sawadibas.

Ka seeweetes noliks labus efsamenus, ka winas wispahr ismehginaäs fawus spehkus wisäs nosaräs, tiklihdf winas buhs isjih-nijuschas few brihwibu preetsch ta, tas bij gluschi dabigi. Patat-darischanas dsina ir beeschi pirmais solis lehzeenam us brihwu zilweku, un bes teefibas un eespehjas nepareisi isleetot brihwibu neweens neemahzas winu pareisi leetot.

Bij ari nepeezeeschams, ka seeweetei buhtu gadijums peerahdit sawu isweizibu wihreescha darba nosaräs, tadeht ka brunotä preteftiba seeweetes atswabinaschanai galwenä kahrtä atbalstijäs us seeweetes nespehjibu. Daschs labš pawirschs spreedums par seeweetes „dabu“ us wiseem laiteem ir tizis isnihzinats no jaunajeem wehrtigeem darba eeguwumeem, kuruš seeweete panahkusi wihreescha darba laukä. Bet taifni schee eeguwumi ir bijuschu par eemeslu, ka seeweetes arweenu masaf eewehrojuschas to, ka winu labakäs spehjas pee tam beeschi nemas naw tiluschas isleetotas. Pehz manas pahrliezibas pastahw noteikta eefschtiga neweenadiba starp wihreescha dabu un seeweetes dabu, un scho neweenadibu nekahdi neislihdfsina tas apstahkliš, ka ir seeweetes ar wihriischkigi weidotu prahtu un wihreeschi ar seewischkigi weidotu prahtu, waj ka atrodamas kopigas zilwezigas ihpaschibas pee abeem dsimumeem, waj ka pastahw abpufigs eespaidš, zaur kuru wihreetis lihds sinamam mehram peefawinas seeweetes raksturigäs pasihmes — seeweete — wihreescha.

Seeweeschu jautajuma aisstahwji ar teefibu ir aistradijuschu us pehdejo apstahkli, ta us tahdu, tas runä atswabinaschanai par labu. Bet pee tam wini stipri ir nokawejuschu eewadit seeweetes spehkus tahdäs robeschäs, kuras preetsch wineem buhtu wisidewigakäs, jo seeweetes emanzipazijas mehrkis jau bij peerahdit un prašt abu dsimumu weenlihdfsibu. Ramehr tikai nedaudsi seeweeschu leetas fanatiki eedrofschinas apgalwot, ka seeweeti jau tagad atteezibä us materielo un garigo produktiju warot salihdsinat ar wihreeti, tad tomehr gandrihs wiši winas peekriteji domä, ka nedrihtst ne pagahtnes spreest par nahkotni. Tikai tad, kad seeweetes spehjas zaur wairat paaudsem buhschot attihstijuschäs, buhschot eespehjama pareisa salihdsinaschana. Un schi salihdsinaschana — ta wini domä — rahdischot, ka seeweete garigä sinä ir pilnigi lihdsiga wihreetim. — Bet aif schis palahwibas tomehr par dauds mas teef eewehroti pagahtnes peedshwojumi. So tee mums mahza, peemehram, ka augstako schkiru seeweetes atteezibä us attihstibas eespehjamibu nekad naw bijuschas nostahditas tik nelabwehligoš apstahkliš, kà ta pascha laikmeta semalo schkiru wihreetis un tomehr taifni semaläs schkiras ir pafaulei beeschi dewuschas pahrzilwekus, pehz tam, kad tee bij

pahrwarejuschi daudj gruhtatus schlehrschlus, nekà tos, kuri stahjas zelà apdahwinatai augstako schkiru seeweetei, lai ta waretu peepildit sawu individuelo usdewumu. Scheem gara waroneem ari trubka zaur paaudsem eedsimtàs attihstibas un brihwibas un tomehr wini ir aissneeguschì sawa laika leelako garigo augstumu.

Bet seeweetes eebildis, ka wihreescheem weenmehr bij peejamas mahzibas eestahdes, kuras mums bij flehgta. Schis eemeßs kriht stipri swarà, bet tomehr ne tik loti, kà tas isleetas. Tadeht ka no weenas pufes daudsi wihreeschi schis palihdsibas nekad naw dabujuschì un no otras pufes, peemehram, mahkflineekei pee privateem meistareem beeschi baudijuschì pamatigaku isglichtibu, nekà akademija spehj dot. Un schis privatais isglichtibas zelsch ir seeweetei weenmehr bijis tikpat labi peejams kà wihreetim. Wehl masat nosihmes ir tam aisrahbijumam, ka augstako schkiru seeweetes energiju esot nowahjinajis tas, ka wina tik ilgi bijusi atrauta no darba. Weenigi noteiktu amatu isweiziba zaur to ir tikusi aistaweta. Tikums, peemehram, weenmehr ir atlahwis seeweetei nodotees musilai, literaturai un tehlojoschàm mahkflàm. Un katram laikam peeder kahds flawens seeweetes wahrds, kursch leezina, ka seeweete, nemas neisajinadama atklastibas spreeduma, schais nosarès buhtu warejusi pazeltees lihds wisleelakam augstumam, kamehr tagad wina gandrihs weenmehr paleel diletante, ja winas dabà buhtu mahkflineezes spehjas. Tà jau ari augstako schkiru wihreeschi, kuri peekopa garigo produkziju tikai kà blakus leetu — un kuri nodewàs winai nemas nedomami par nodarbofchanos — ir tapuschì par mahkflineekeem.

Wispafrleezinoschaks ir tas apstahlis, ka pat tais nosarès, kuras tikums seeweetei eerahda winas galweno darba lauku, audsinafchanas un fainneeziabas nosarès wihreetis ir bijis jaunraditajs; winam peeder reformatorisku mehginajumu inziatiwe un genialàs idejas, kuras feloja jaunàs metodees un jauni weidi. Pat wahrischanas mahkflà wihreetis ir bijis isgudrotajs, un atteezibà us pirmo behrna kopschanu, tas bij wihreetis — Rusò — kursch seeweete atkal usmodinaja dsinu ispildit sawus mahtes peenahkumus!

Bet warbuht eebildis, ka audsinafchana un seeweetes nodarbofchanas lihds schim wehl weenmehr winas domas eewadijuschas wezàs ffeedes un juhtas weenpusigi wehrfuschas us mahju un gimeni. Tikai tagad, kamehr winas redses aploks tapis plaschaks, kamehr winu nekawè wairs weenpusigs seeweetes ideals, bet wina war attihstit sawas paschas individualitati, winas radoschais spehks, winas inziatiwes spehja teescham war tikt isleetoti. Bet pee tam aismirst, ka pa wairak nekà tuhftofsch gadu garu laika gabalu klosteri wispafr Eiropai atraisijuschì seeweeti no dsimtenes un gimenes faitem un toreis tàs drofchi ween bij tàs apdahwinatakàs un personigi attihstitalàs seeweetes, kuras pehz dsihwes zihnàm usmetleja klostera meeru. Neweens aisspreedums nekaweja winas nodotees finatnei, mahkflai un literaturai, un to winas ari darija. Tomehr, neslatotees

uf to, wiſi ſlawenee kloſteru anaku wahrdi peeder wihreescheem, if-nemot dſejneezi Roſwitu, un ſchiſ laikmets war uſrahdit tilai weenu leelu ſeeweetes geniju, ſweedru Birgitu.

Weidsot wehl jaewebro, ta religija titpat eelſch-, ta ahrpuſ kloſtera bij tahds darba lauks, kas bij atwehrtſ wihreetim, ta ſeeweetei, un tomehr paſaulei naw neweenas eewebrojamas luhgſchanu grahmataſ no ſeeweetes un wehl maſak mums ir bijis kahds ſeeweefchu kahrtas religijas dibinatajs — ifnemot, ja warbuht mehrotu ar teoſofijas mehru.

Dat muhſu gadu ſimteni ſeeweete tit diwās noſarēs ir teeſcham ſaſneeguſi weenlihdſibu ar wihreeti. Tas ir tā ſilantropie un reproduzejoſha mahtſlineeze, kad winai neteeſchi jarada no weelaſ, to tai dewiſ dſejneekſ, waj ſlanu mahtſlineekſ. War uſſkaitit loti daudſ altriſeſ, dſeedatajaſ un ſlanu mahtſlineezeſ, kuru wahrdi pilnigi atſwer leelakoſ wihreeſchu wahrduſ taiſ paſchās noſarēs.

Taiſni wiſi ſchee apſtahkli katrſ ſawā ſinā apſſiprina to garigo ihpaſchibu, kuru muhſu gadu ſimtena leelata ſeeweete — dſejneeze Eliſabete B. Browning rakſturo ar iſteizeenu, ta ſeeweetes ... „melt, like white pearls; in another's wine.“

Ne pati par ſewi, bet uſſuhluſi ſewi kahda zita domas waj darbu, waj ſafarā ar kahda zita perſonibu un lihdſjuhtibā pret zitu zeefchanām — tā pilnigi uſplaulſt ſeeweetes ihpatnejā, dſilakā buhte. ſchi dſilā perſonigu atteezibu un perſonigaſ atdoſchanās wajadſiba, lai pilnigi attihſtitu paſcha perſonibu, ir weena no ſeeweetes dabāſ rakſturigajaſ ſawabibām. Wihreeſchi ne tit ween etnografiſti, bet ari pſichologiſti peeder pee wairakām rahſām; ſeeweetes tilai pee diwām: pee tāſ, kura ſpehj mihlet un pee tāſ, kura neſpehj. Uſ neleela ſkaita, kuſch peeder pee pehdejaſ rahſaſ, neſihmejaſ nelas no ta, to eſ te gribu teikt.

Pee ihſtaſ ſeeweetes augſchā minetā wajadſiba iſdſihwot ſewi perſonigōſ ſakarōſ ſaſneedſ ſawu augſtako eelſchligo ſpehku mahteſ ſtahwokli zaur mihleſtibu, kaſ reiſē ari ir dſihweſ augſtakaiſ mehrtiſ.

Neſkaitamee ſiſiſkee un pſichiſkee uſdewumi, kuri ſtahw ſafarā ar mahteſ ſtahwokli un apſiniigi waj neapſiniigi katru deenu eeſpeeſchāſ ſeewiſchligā buhtē, tā ari wināſ mainigāſ ahrejāſ pa-rahdibāſ, ir noteizoſchi, tā preekſch ſeeweetes, kura netad netop mahte, tā ari preekſch tāſ, kura tahda top. Un pee pehdejaſ mahteſ ſtahwokliſ tā iſmanto wināſ ſiſiſtoſ un pſichiſtoſ ſpehta awotuſ, ta pee wināſ garigai produkzijai janofſtahjaſ pehdejā weetā, un tai drihſal peemitis gadijuma, nekā nepeezeefſchamibaſ rakſtūſ. Bet muhſchiſ ir tilai taſ, to radijuſi nepeezeefſchamiba.

Peelikdama wiſuſ ſawuſ indiividueloſ, produktiwōſ ſpehkuſ, ſawāſ ſirdſaſiniſ un nervuſ, peelikdama ſawu deenu un naſſchu publeſ un moſaſ, ſeeweete dod un uſaudſina ziltwezei jaunu dſihwibu. Ar titpat leelu uſupureſchanoſ wihreetiſ dod ziltwezei jaunu mahtſlaſ darbu, jaunaſ domāſ, jaunu iſgudrojumu.

Preeksch abeem radibu sahpuu weideem weenai un tai paschai buhpei newar buht tas pats spehka daudsums. Un schi eemesla deht neweens feeweetes wahrds nemirds starp zilwezes muhschigeem wahrbeem. Ulf schi eemesla, muhsu gadu simteni — feeweetes gadu simteni — newar safaukt ne desmit feeweetes, kuras atteeziba uf garigo energiju un produktijas wehrtibu waretu lihdsinat gadu simtena leelajeem wihreeschu gareem literaturā, mahtflā un sinatnē. Un tās nedaudsās feeweetes, kuras istur scho salihdsinajumu, waj nu naw tapufchas mahtes, waj winām ihstās mahtes ruhpes jau bijufchas aif muguras, kad winās radija sawus leelafos darbus, waj winās schis ruhpes nobihbijufchas pee malas, lai sekotu radifchanas dsinai.

Schad un tad, sinams, atradifees pa feeweetei, kura buhs spehjiga reife dsendet behrnu un radit genialu darbu, weenmehr buhs sinams flaits feeweefchu ar leelām gara dahwanām un sinams flaits wihreeschu ar loti maigām juhtām. Bet weens un tas pats dsimums nefad nespehs weenlihdsi strauji dsihwot abus leelos dsihwes weidus un tadehl leelu un muhschigi paleefochu katrs dsimums weenmehr radis uf sawa ihpatnejā darba lauka. Un gala isnahkums buhs tomehr tas, ka feeweete sawōs gara darbōs nefad nepazelfees uf tahda augstuma kā wihreetis un wihreetis sawā juhtu dsihwē nefad neaifsnegs tahda dsituma, kā feeweete.

Bet pret to eebildis, ka jaatfihst, ka tikpat daudsuma, kā labuma sinā feeweetes raschofchanas spehja muhsu gadu simteni pazehlufees par labu teefu augstaf. Un sekas no ta buhs wijadā sinā tās, ka feeweetes dwehfeles spehku jaunā peeleetofchana un winās bagatā zilwezīgā attihstiba lehnām islihdsinās wehl muhsu deenās waldofocho neweenadibu starp feeweetes un wihreescha garigo lihmeni? Bet pee tam aifmirft, ka augstakā attihstiba eedfimst tāpat dehlōs, kā meitās. Ja ari genialu feeweefchu nahkotnē buhs wairaf un winās pazelfees uf augstaka lihmena, kas loti war buht, tad wihreeschu genijeem atteezīgā kahrtā japazelas uf tikpat augsta lihmena un tā abu dsimumu intelektuelo spehju proporzijas nenotiks kaut zil nofihmiga maina, tāpat kā produktiwā darba isdalifchanā, kā daba winu isdara, pehz kuras feeweetei pirmā weetā teel uslittas ruhpes par jaunū dsihwibu un wihreetim par jaunām idejām.

Seribai uf nahkofcho feeweetes weenlihdsibu ar wihreeti, kas atteezas uf garigo produktijas spehku, — ja feeweetes gribetu buht konfkwentas — wajadsetu dibinatees uf pesimistiflās filosofijas mahzibu par zilweku dsimuma brihwprahrtigu ismirfchanu. Bet zil es sinu, tad Schopenhauera-Hartmana pesimifmam ir maf peepriteju starp feeweetēm. Seeweetes domā, ka winās war paturet mihlestibas un mahtes laimi un pee tam nostabtees ar wihreeti uf lihdsiga gariga augstuma. Winās ar to apstiprina labi isdewufchos wihreescha definiziju par jehdseenu „feeweete“-buhpe, kura, kad wihreetis fala diwreis diwi ir tschetri, winām atbild: to es netizu, un kā tu ari nepeerahditu, es tomehr paleeku pee sawām domām par scho leetu.

Muhsu laitu seeweetes ir matematishti un finatnisti isfkolotas. Winas tij nepahrkaphjameem dabas litumeem, starp zitu ari litumam, ka newar isleetot leelaku sumu dšihwibas spehka preeksch weena mehrka un tomehr aistaupit to paschu sumu preeksch otra. Winas reds, ka atleta muskuli atwek smadsenem spehku, ka tirgotaja isweiziba teel eeguhta us wina kontemplatiwa dšituma rehina, ka mahtslineeka fantasija kawes winu ikdeenas dšihwē ruhpetees par sawu labumu. Bet atteeziba pascham us sewi winas patur sawu brihnuma tizibu un sagaida, ka schoreis daba ar weenu roku nenems ta, ko wina ar otu dod.

Uf schi malda dibinas drosme, ar kahdu seeweete ismanto ne-weeta sawus ihpatnejakos spehtus. Bet tahds malds, agri waj wehlu, weenmehr parahda sawas behdigas selas.

„Wai tam, kursch sew eestahsta, ka wina buhtnes nepeezeeschamiba ir gadijums,“ saka dšilsch un nopeetns dsejneeka wahrds. Personiba tikai tad teel teescham atswabinata ne tikai no kaut ka, bet ari us kaut ko, ja wina sawas ihpatnejas, dšilakās buhtnes nepeezeeschamibu usstahda par isejas punktu sawai zihnai pehz atswabinaschanas. Tikai tadeht, ka wina sew eestahstija, ka winas seewischfigas buhtes nepeezeeschamiba ir gadijums, seeweete wareja usstahdit sawu abstrakto weenlihdšibas idealu, us tihri zilwezigas buhtnu radneezišas pamata, ka frantschu revoluzija us ta pascha pamata usstahdija sawu abstrakto weenlihdšibas idealu starp šabeedribas kahrtam. Sawā dedšibā pehz schis nahkamās weenlihdšibas seeweetes sameklejuschas peerahdijumus no attihsstibas mahzibas un pee tam aismiruschas, ka wina tikpat labi war usrahdit attihsstibas, ka iswirtibas prozesus. Un kamehr seeweetes wehl weenmehr zere, ka winu inteligenze israhdisees par attihsstibas spehjigu, winas nedomā, ka ir eespehjams, ka zaur to war tikt nowahjinatas zitas spehjas. No tam semem, kur seeweetes leeta aiswirsita wistahlak, ir jau wesela rinda leezibu, ka seeweetes arweenu masal spehj buht mahtes un tadeht to ari arweenu masal wehlas. Reisem dšird pat isteizamees, ka zelibats esot tas zeenigakais stahwoellis preeksch seeweetes, tās esot semu instinktu atleelas, ka seeweete labal grib attihsstitees par dšimuma buhti, nekā par inteligenzes buhti, ja tos abus newar saweenot.

Tās ir no dabas mantotās, gruhti islihdšinamās dualisma juhtas seeweetes buhtē, kuras muhsu laikos seeweetes tik dedšigi speesch aprakstīt un studet genialu seeweeschu liktenus. Daschas domā no wineem redset, ka seeweetes genijs nem pahrswaru pahr mihlestibu, zitām leetas, ka wini atrodas pilnigā fastanā, wehl zitas reds, ka firds prasa sawas teesibas us produkzijas rehina, bet wišas domā usstahdit seeweeschu jautajuma horoskopu pehz schim nedauds seeweeschu dšimuma swaigsnem. Bet ja mehš schais swaigsnes lasišim pareisi, tad mehš atradišim, ka atklastibas darbiba — lai tas buhtu weilala dšihwē, walsts deenestā, šinibās, mahtslā waj literaturā — ka no ikdeenischlas, tā no neikdeenischlas seeweetes

prasa pastahwigus upurus. Schim us ahru nodarbinatam feeweetem jaapspeesch neslaitami maiguma impuls, neiffakami beeschi winam personigu ruhpyu dehl jaatsakas no sawu peederigo laimes. Tahda feeweete teel speesta nozeetinat sawu firidi pret ideenas peeklaudsinaschanu; it deenas winai jaaifeet no sikhām behrnu rokām, kuras winu tur zeeti, waj no mahjas, kur winai tā meitai, waj mahte iipildami mihti peenahkumi.

Wehl leelakā dala feeweeschu, pat genialu, dara to ar atfazichanās un noscheloschanās juhtām. Bet ja feeweetes atlahtibas darbs lehnampēeaugs, ja tas zaur peezām lihds feschām generazijām tā ees tahlat, tad feeweetes dwehsele katrā sinā taps zitada. Tad winas eefats, tā $2 \times 2 = 4$ buhs wihrischligi noteikts un staidrs. Bet waretu ari notift, ka laimes un kulturās sumā buhs titai abu mineto wehrtibas weidu adizija un ne organifts produkt, kurfch zehlees no harmonistas, daschadi weidotu buhtnu saweenoschanās.

II.

Wisā dabā walda likums, ka jauni organismi pirmajā laikā dšihwo tā dala no mahtes organisma. Mahtes juhtas sawā dšilakā buhtibā ir tas pats, kas pašchustureschanās dšina. Pehz pehznahzeju peedšimschanas tā ari ir mahte, us kuras gulstas ruhpes par jauno dšihwibu. Tā zaur gahdibu par no mahtes schkirtu buhti juhtas no pašchustureschanās dšinas isweidojas par pašchaisleedšigu maigumu. Pee zilweka jau pastahwoschā feeweetes un wihreescha dwehseles dšihwes neweenadiba wehl padšilinajas zaur neweenadām atteezibām pret behrnu, kahdas rada tehwa un mahtes stahwollis.

Ja mehš eedomatos, ka zilwezes ewoluzija radijusi wehl trescho dšimumu, tā tas fastopams pee dascheem dšihwneeku weideem, un ka katra mahte tuhlin ruhpes par behrnu waretu uslikt kahdai treschā dšimuma buhtei, tad mums laikam tagad nebuhtu feeweeschu jautajuma. Behrnu dšemdeshana pati newaretu tahdā mehrā aishnemt feeweeschu dšimuma buhtnes fšistos un pschistos spehkus, ka tā sinamā mehrā newaretu strahdat lihdsās wihreetim un noturetees ar winu weenadā augstumā.

Bet tā weetā zilweka mahtes mihlestiba preeksch sawa behrna tita attihšiti lihds wisaugstakai pakahpei, no fajuhtas, kura sahlas ar aklu instinttu, kurfch infektu speesch sakraht baribu kuhninām, kuru tas nekad neredšēs. Sau pee augstakeem dšihwneekem mahtes juhtas attihstas lihds leelai mihlestibai, kura nebihstas no nahwes. Bet kamehr dšihwneeku mahtites maigums isšihst, tad behrni war pašchi par fewi gahdat — kas drihs ween noteek — zilweku mahtes mihlestiba — jo wairak tā attahlinajas no meschonibas stahwolla — iswehrfchas arweenu leelakā mehrā par sakaru us wisu dšihwi. Tā peeshme ir beeschi dširdeta, kahda milšiga nosihme preeksch mahtes

mihlestibas attihstischanas ir paschas kopschanai, ar tahdu zilweta mahte gabda par sawu behrnu. Tapat ir apstiprinajees tas apstahllis, ka zaur zilweta behrna lehno attihstischanos pagarinas tas laimets, kurâ teel likts pamats personibu noteizoscham sakaram starp mahti un starp behrnu. So wairaf mahtes dod, jo leelaks paleek maigums, jo tur ir muhsu zeeschanas, puhles un usupureschanas, tur ir ari muhsu firds.

Primitiwajâ zilwezigi sabeedristâ sakarâ, — sakarâ starp mahti un behrnu — ir ari mellesjams fahltums teem lihdsfekleem un tâm formâm, zaur turâm zilwezes altruistisklâs un simpatisklâs sajuhtas attihstijuschâs spehzigal un leelakâ mehrâ. Sakars starp wihreeti un seeweeti, kurâ wispirms isteizas tikai paschustureschanas dsina, zaur behrnu, kâ buhtni, kurai wajadsiga palihdsiba, paplaschinajas lihds pirmâm juhtu peedewâm, kuras paschas sneedsas pahr sawâm robeschâm. Pamasam rodas wairaf tahdu juhtu, zaur turâm wihreetis seeweetê — un seeweete wihreeti — reds ne tikai lihdsekli, bet mehrti, oturu es, personibu. Un tas wed foli pa solim us preekschu lihds dsitajam sakaram starp wihreeti un seeweeti, tahda ir mihlestiba. Jadomâ, ka pee seeweetes schi personas sajuhta pamodusees pirms, tadehl, ka winas mahtes stahwollis winu jau bij mahzijas sajuft preeku par oturu buhtni. Un seeweetes sajuhta tad buhs sawukahrt darijusi eespaidu us wihreeti. Zaur wisâm besgala mainigâm, primitiwâm abu dsimumu kopsihwes formâm — tur seeweetei un behrnam wajadsjeja wihreescha apfardsibas un tee tadehl tika padariti par wina ihpaschumu — pirmatnejâ teekfme isweidojâs par Erosu, to leelo sajuhtu, par turu jau Platons issazijas, ka wina zilwetu mahzijusi zaur nebeidjamâm idealâm ilgâm un neissmelamu garigu simpatiju paplaschinat sawas buhtes robeschas.

Pateizotees mahtes juhtâm seeweete ari bij pirmâ, pee kuras dsimuma teekfme tapa zehlata, tadehl ka wina sajuta augoschu maigumu pret sawa behrna tehwu; no mahtes mihlestibas ir attihstijuschâs ustizibas juhtas, schkihstibas un dsimtenes juhtas, tâ tad gimenes dsihwe wahrda augstakâ nosihmê. Scho no dsimuma usdewumeem raduschos leelo garigo attihstibu aismirst pilnigi, ja apgalwo, ka tâs seewefchtigâs ihpaschibas usswehrschana, ka seeweete ir dsimuma buhtne, neisbehgami satur sewi winas garigâs gatawibas noleegschanu.

Mums nebuhtu tagad tik leelas un apgarotas seewas un wihra mihlestibas, tik intensiwâs seewefchtigâs schkihstibas, tik muhschu garas, dsitas un maigas peekerschanas gimenes lozektu starpâ, ja taisni seeweetes garigâ gatawiba nebuhtu tikpat pahrleezinoscha, kâ wihreescha. Paulibas un gimenes dsihwes ahrejas formas tomehr nosaka leels daudsums daschadu zitu eespaidu. Bet to, kas attihstibâ dsitsch un nepahrejoschs, juhtu kopsumu, to galwenâ kahrtâ ir radijusi seeweete. Un schis peederums nebuhtu tagad tik bagats, ja seeweetes domu un juhtu pasauke no fahltuma zaur tahleem gadu

tuhftofcheem nebuhtu bijufi faiftita pee mihleſtibas, pee mahtes ſtahwolka un mahjas.

Wiſas weſelas dſihwes dalas humaniſeſchana, kura atkarajas no noteikumeem preekſch zilweku dſimuma tahtakas paſtahweſchanaſ — tahts ar weenu wahrdu fakot ir bijis ſeeweetes miſſigais kulturās darbs. Un nekahdā ſinā newar teift, ka ſeeweete buhtu weens no jaunakeem kulturās faktoreem, drihſat gan jaſata, ka wina peeſkai-tamaq pee wezakeem.

„Seeweetes wehſture ir mihleſtiba,“ un ſchi wehſture ſahtas, tad pirmā ſeeweete — zilweks lika behrnu pee ſawas truhts. Un kulturai ir tizis peeweenots pa gadu tuhftofcheem ſakrahjees un at-tihſtijees ſeeweetes raſchigais ſpehts. No dſihwneeka inſtinkta zeh-luſchās, mahtes juhtas pazel zilweku uſ ta paſcha garigā augſtuma pahr dſihwneeku, uſ kura winu pazehluſi ſinatne, iſgudrojumi, mahtſla un literatura. Un gandrihſ wiſi muhſu leelakee dſejneeki ir paradā juhtu paſaulei kura attihſtijusees zaur ſeeweetes radoſcho ſpehku. Da nebuhtu noriſinajees ſeeweetes kulturās darbs, mums nebuhtu ne Rordelijas, ne Imogenas, un no ſchi ſtahwolka war teift, ka tās ir ſeeweetes, kuras radijufchās Echelpira ſeeweefchu tehluſ.

Da to paſchu zetu ir gahjuſi attihſtiba, ja mehſ ſchodeen redſam, ka lihdszeetibas juhtas iſwehrſchās par dedſigām publēn maſinat zilweku zeeſchanaſ. Nowaſatais iſteizeens „charity begins at home“ ir tomehr kulturwehſturiski pateeſs. No ar paſcha „eſ“ ſaweenoſtām maigām juhtām preekſch paſcha behrna lihds neiſſakamai lihdszeetibai ar wiſa zilweku dſimuma zeeſchanaſ — tahts ir bijis zekſch. Un kaſtrā atſewiſchā indiwiḁā atſahrtojas zilweku dſimuma wehſture: no perſonigām maiguma juhtām tā iſplehſchās firdeſ-kambara ſeenaſ, ka iſnahk weetas preekſch leelās zilweku mihleſtibas.

See, kuri tā ſaprot mahtes jehdſeenu, ka, pehz manām domām, ſeeweetes pahratums paſtahwot eekſch ta, kaſ mums „kopigs ar dſihwneekeem“, turpretim wihreeſcha pahratums eekſch ta, „kaſ muhſ pazel pahr dſihwneeku“, taſ ir radoſchā dſinā, peerahda tikai to, ka wini wiſpahr neta neſaprot ne no dſihwneekeem, ne zilwekeem. Mehſ redſam, ka tahta kulturās produkta kā „mahtes juhtu“ eefah-tums atrodams dſihwneeku mahtites maigumā, bet mehſ titpat labi wiſus zilweka leeloſ darbuſ waram atwaſinat no winu eefahkuma, no dſihwneeku iſgudroſchanaſ, winu fantaſijas, winu daituma ſajuhtas, winu kopā tureſchanaſ ſpehjas, winu godbijibas ſajuhtas un winu uſupureſchanaſ ſpehjas. Un tā pee dſihwneekeem ſchis ſpehjas leelakā, waj maſatā mehra faiftitas ar dſimuma uſdewumeem, tā wineem ari zilwezigā kulturās darbā wehl weenmehr ir toti leels eefpaids.

Zit dſiki ſchis uſdewums darbojas lihds pee perſonigās dſihwes, pee minas augſtakeem eekſchligeem momenteem, tā tad ari pee aug-ſtakās garigās radiſchanaſ, mums leezina taſ apſtahllis, kuru pee-wed pſichologiſkee pehtneeki: ka indiwiḁelās ſawadibas wiſaſat pa-

rahdas erosa un garigās radīšanas nosarēs, kā erotiskā nūveena-
diba tīpat arī nosēkir wihreeti no wihreescha — un seeweeti no
seeweetes — kā nūveenadiba atteezībā uš wīnu raschojumeem un
wīnu darba weidu.

III.

Saunradīšana garīgās un materialās kultūras robeschās ir
augstākā wihriščīgā spēhta parahdiba. Bet šchis augstākais rādī-
šanas weids satur fēwi tīk māš wīspuščigi harmonīskās attīhstības,
kā pirmee no jaunraditajeem gandrihš weenmehr bijušči wairak waj
masat weenpuščigi un dšihwe reti kad ir warejusi ušrahdit rā-
doschā genija augstako īsteiksmi wairak kā weenā nosarē. So uš
tās semēs, uš kuras stahw wihreetis, walda tas patš eerobescho-
šanas lītums, kā starp abeem dšimumeem,

Tadehl es apgalwoju, kā truhkums, kursch pee wihreescha ir
juhtams juhtu dšihwes sferā ir tahds pat garīgš truhkums, kā ot-
rādī pee seeweetes wīnas truhzīgās intelektuelās spēhjas. Bet wih-
reetim nenahl ne prahtā par to ušbudinatees. Pagahne ir rahdi-
jusi, kā wīni bagatīgi fēw īsleetojuschi seeweetes kultūrelo peederumu,
tāpat seeweete nehmuši no wihreescha un naw bijusi ne runa par
to, kā aprobeschot šcho preeksch kultūras tīk nepeezechamo mainu.
Pehz eespehjas spēhzigai abpuščigai produkzijai par labu war aī-
rahdit tīk uš sekoscho: zīlwezei leelumā japeeturas pee ta pašča
fundamentālā darba eedalijuma, lahds kultūras interesēs jau pa-
stahw starp abeem dšimumeem. Bet lai nowehrstu eespehjamus
pahpratumus, es te gribetu ušswehrt, kā te teek runats weenigi par
wihreescha juhtām gīmenes un mahjas robeschās. Wihreetis šchinis
personīgōš sakarōš war mihlet kaisligak, bet reti kad tīk maigi, un
nekad tīk ilgi un pilnīgi kā seeweete. Wīna turpētim beeschi ir pa-
wirščaka un škopaka, kas atteezas uš juhtām, kuras stahw ahrpus
wīnas personigeem sakareem, tāsni tur, kur darbojas wihreetis, un
kur wīnsch šafneedš šawus leelakōš panahkumus. Wīnsch atdod
tehwsemei waj břihwībai, pehtijumeem waj religijai, mahšklai waj
zīlwezei, lai tas buhtu kas buhdams, kam wīnsch seedo šawu ener-
giju — šawas juhtas tīpat pilnīgi un nedaliti, kā šawas domas.
Ratrs dšimums eeguhst tai laukā, uš kura tas wīstīprak mehds kon-
zentret šawas domas, arī preeksch šawām juhtām wīsleelako eedweh-
smēs spēhtu.

Wehl weenreīš es to gribetu aīstahdit: es šalihdšīnu wihreescha
augstako radoscho spēhtu — to un nūweenu zitu — ar seeweetes
radoscho spēhtu, tas ir ar to, kuru wīna īsleeto jaunās paaudses
radīšanai un ušaudšīnāšanai. Preeksch wihreescha štraujās spēhju
parahdīšanas materialās un garīgās kultūras robeschās seeweetei
neatleek spēhtu, tadehl kā t'e teeschi waj neteeschi teek nodarbinati

preeksch zita mehrta. Tadehl ka seeweetes dšihwes darbs wišpirms faitas pee behrna, tad pee wihra un mahjas, mihleštibai preeksch winas, kà Staëla kundse faka, wjadseja tapt par dšihwi, kamehr preeksch wihra ta ir „weena episode wina dšihwë“. Wihreētis tadehl ir intensiwal uffstahdijis sawus jautajumus par dšihwes mihtlām, winsch ir isgudrojis, pehtijis, prabtojis, usmeklejis jaunus zelus, winsch ir nopuhlejees esamibu soli pa solim un gabalu pa gabalam usnemt sawā pasaules uffstata kà laut ko weselu, ahrpus sawa es un ahrpus pasaules atrašt Archimeda punktu, no kura winsch sewi un esamibu waretu nostahdit labakā gaismā,

Seeweete ir sawu radoscho energiju, sawu peekerschanos wairat atdemusi privateem un personigi zilwezigeem sakareem, wihreētis sawu radoscho energiju un sawu peekerschanos wairat atklahtibai un wišpahr zilwezigām leetām. Teeschamiba preeksch seeweetes ir sadalijusees weenigi noteiktōs wišpusigōs usdewumōs un winas garigā attihštiba ir norisinajusees sakarā ar scheem eespaideem. Wina ir pazehlusees wišleelakā augstumā, dodama ziteem un nemdama no ziteem. Wihreētis ir pa leelakai datai weentulis — un jo leelaks winsch bijis, jo weentulaks — atrisinajis sawus abstraktos usdewumus un daschadibu lukhojis sawest weenibā. Winsch zaur jaunām idejām ir radijis kustiibu kulturās darbā. Seeweete ir idejas pahrstrahdajusi juhtās un winām peeschkhrusi paraduma pastahwibu.

Tadehl wihreēsha dšimuma stahwollis juhtu sferā pa leelakai datai naw bijis kreatiws, bet rezeptiws; to asimilejot, ko seeweeschu dšimuma stahwollis winā radijis. In otradi seeweeschu dšimuma stahwollis intelekta sferā pa leelakai dalai naw bijis kreatiws, bet rezeptiws. Tas ari isflaidro winu darba weenado wehrtibu ar wihreēsha darbu taiš mahklas nosarēs, kur radischana norisinas otrā pakahpē.

Progresa teekme pee weena dšimuma ir parahdijusees weenā nosarē, pee otra otrā, ka wina ir darbojusees pee abeem, to neapghschami peerahda muhsu tagadejā kultura. Bet tas, ka katram dšimumam bijis saws noteiktš lauks, neisflehdš to, ka leela suma wihrischligu sajuhtu tikusi isleetota preeksch mahjas un gimenes isweidoschanas un tāpat leelas sumas seewischligas inteligenzes preeksch materialās un garigās kulturās radischanas. War pat drihsat peenemt, ka nahkone radis daudš wideji apdahwinatas seeweetes-raftneezes, mahkslineezes, wehsturneezes un pehtneezes, kà ari daudš wihreeschu ar ismalzinatu juhtu dšihwi — nēkà to, ka wina radis spehzigas warenaš juhtas un leelas domas. So kulturās harmonisefchanas spehja eesflehdš sewi ari niweleschanas spehju.

Bet leelā dabā atrodama eedalijuma nelahdi nepahrgrosa tas, ka daschi wihreēshi ir juhtās bijuschi seewischligi dšiki, waj ka daschas seeweetes inteligenzes nosarē ir bijuschas wihrischligi spehzigas, tikpat mas tas, ka leelš pulks wihreeschu naw nēka peeneenojuschi pee wihrischligā kulturās krahjuma, waj ka leelš wairums seeweeschu nepeeweeno nēka pee seewischligā.

Es esmu teikusi un atkartoju, ka seeweefchu dšimums, no garigā redsēs stahwokka skatotees, eeslehdš ņewi diwas rahsas: seeweetes, kuras mihl un tās, kuras to nespehji. Ka pehdejās top mahtes, tās nosiēmē nekahdu seewiškigo wehrtibu peeaugšchanu preefšch zilwezes, kamehr no otras pušes šchis wehrtibas beeschi tikušchās eewehrojami paleelinatas no seeweetes, kura nekad naw tapusi mahte.

Starp seeweetēm, kuras spehji miulet, war atrašt tikpat daudš individuēlu neweenadibu, kā starp tām, kuras nespehji. Pehdejās nereti ir aigrahbjoschi azumirkla zilweki, waj bagatas mahšlineeku dabas, waj leelas prahtu waldfinatajas; reišem winas ir skaidri, auksti prahta zilweki, reišem ari masiškās un schauras ildeenas dwehseles.

Dee pirmajām no schim seeweetēm erotiskā mihleštiba spehlē galweno lomu; weenas mahtes mihleštiba pahrnem dšilaki, otras juht wišdšilak wišpahrzilwezigās simpatijas, mahtes juhtas wahrda plaschatā nosiēmē. Bet winu wišu spehšs ir personigā atdoschanās, tās ir rahsas pasihme. Dee tās winas pasihst weena otru no seemelpola lihds deenwidus polam.

Preefšch schim seeweetēm seewas waj mahtes, mahsas waj meitas, draufenes waj palihga usdewumi ir winu dšihwē tee noteizoschee. Tas ir: winas ņawu preeku un behdu, ņawu ņapnu un domu, ziņnu un uswaru labako datu ir atraduschas dšihwos ņakarās, kamehr preefšch leelatas dalas wihreefchu, winu dšihwes garatā laiktā, tās ir bijis darbs us ahru, kurfch aishemis wišus winu personigos spehšus.

Manu peerahdijumu kopibu nekahdi nepahrgrosa ari tās, ja peenem, ka seeweetes nahlotnē arweenu weeglat un laimigat taps mahtes un ka winām aig ta eemesla paliks daudš spehka preefšch ziteem mehrteem, ne ari atsaulšchanās us seeweetēm, kuras netop mahtes.

Mahtes stahwokka garigo peepildišchanos noteiz daudš ahrejas leetas un tadeht wiņsch ari peeder pee mahtes juhtu gadijuma momenteem. Juhtas ir galwenā data un tās noņaka tiklab meiteni, kā wezu meitu.

Bet lai gan pehji manas pahrlēezibas naw usrahdams neweenš weenigs eemeslis par labu zeribai, ka dšimumu noschirtiba pšichiskajā laukā arweenu wairak iņsudis un seeweete atteezibā us materialo un garigo produkziju arweenu wairak tuminafees wihtretim, turpretim katrs balsts, kuru grib isleetot schim mehrtim, israhdas par nestipru needri dabas mahtes rokās — tad weens weenigs seewiškiga pahrakuma isnehmuma gadijums peeleeņ prasibai pehji pilnigas brihwibas preefšch seeweetes, ņelot ņawai individualitatei, wišleelako neapghschamo balstu. Katrai seeweetei, pee tam ņabeedriba nedrihšt likt winai schlehrschlus zelā, jadrihšt zenstees iņņinat, ko daba taiņni ar winu nodomajusi darit.

IV.

Mani isteikumi atteezibâ uf tâ faukto „feeweefchu jautajumu“ no daudseem ir tikufchi usnenti lâ galigas reatzijas sifme. „Seewifchliba“ zeetifchot no ta, la feewifchtiga buhtne noliks akademifku ekfamenu, ftabwës kahdâ walfts deenestâ waj eenems weetu kahdâ kantori? Seewifchlibai, kura tik weegli aifeefchot bojâ, nefad neefot bijis leelas wehrtibas.

Pilnigi pareifi. Bet waj tas darba isnahtums, to feeweete ufrahdijufi pee fchi ekfamena, fchini deenestâ, waj kantori ir bijis loti wehrtigs? Titai isnehmuma gadijumâ. Tadehl la ta pati feewifchliba, „kura tik weegli neaifeet bojâ“, ir wainiga pee ta, la feeweete neeleef fawâ darbâ wifu fawu perfonibu un wifu fawu energiju.

Jau fkolas gadôs war nowehrot ftopibu ftop to, lâ ftrahdâ meitene un lâ sehns. Meitene ir ufzichtigaka darbâ pee fawu ufde-wumu ifpildifchanas, bet interefi preefch preefchmeta pascha wina atftahj fkolâ, lamehr sehnu ta nodarbina pawifam zitadi. (Saprotams, la es te runaju par leelo widus mehru.) Jau wairaf gadus man patizis noklausitees fkolas jaunatnes farunâs no daschadâm fkolâm; es loti beeschi fcho jaunatni efmu fatikufi fawâ zelâ. Dewinôs gadijumôs no desmit meitenes runaja kaut lo par „wifsch“ waj „wina“, par ifpreezâm waj apgehrbu; dewinôs gadijumôs no desmit sehni runaja par sportu waj par fawâm studijâm — fahot no weenreisweena lihds mahzibai par elli! Un fchi pamata neweenadiba, kura beeschi jau fkolâ tâ parahdas, welkas wehlat zauri lihds ahras darbam, kur neweenadee noteikumi, kahdi fagaida wihreefcha un feeweetes darba fpehtus, ne katreis ir tik netaisni, lâ wini ifleelas, pa dalai tomehr ari ir.

Jau trihsdesmit gadus es mehginu noflaidrot few jehdfeenu par feeweefchu jautajumu, un weenmehr manas juhtas ir gahjufchas pa to zelu, kahds redsams no fchi rakfta un katrâm manâm atklati ifteiktâm domâm. Un fchini laikâ es, ne no feeweetes atfwabinafchanas eenaidneefeem, bet no winas draugeem — walfts deenestâ, weilalu pasaulê, bankâs un zitâs naudâs eestahdês — efmu dsirdejufi apmehram tahdus fpreedumus, kahds wislabaf iffakas kahda wihreefcha ifteikumôs, kursch fchinis nosarês fpehle eewehrojumu lomu. Wifsch firnigi bij aifftahwejis Stuarda Willa domas par abu dsimumu weenlihdsibu. Bet peedfihwojumi winu bij wedufchi pee flehdfeena, la feeweete apfinigi un fahrtigi ifpilda fawu darbu, la wina wifôs fihkumôs ifpilda to, las winai ufdots, bet la winai truhft wihreefcha inizatiwes fpehka un dsitalas interefes preefch darba.

Ramehr wihreetis beeschi no femaka ftabwokta pazelas uf augftaka pateizotees fawai fawâ finâ radoschas teekfmes wehribai, feeweete pa leelakai dalai paleef uf fawa femakâ ftabwokta, tadehl la winai truhft fchi dsineja fpehka. No desmit jauneem wihree-

ſcheem, kureem buhtu iſwehle ſtarp dirvām weenadi atalgotām weetām, pee kam weena no winām buhtu gruhtal iſpildama un praſitu wairak atbildibaš, otra buhtu weeglak iſpildama, bet ari maſak intereſanta, dewini iſwehletos pirmo, kamehr no deſmit jaunām ſeeweetēm dewinaš droſchi ween iſwehletos pehdejo.

Tā man ari kaħdš diſponētš iſ weenaš no Sweedrijaš leelakām fabrikām ſtaħſtijiš, ka wehl neeſot atraduſeš neweena weeniga meitſcha, kura buhtu tituſi tiſ taħtu, ka ſapraſtu maſchinaš meħaniſmu, kuru wina aptalpo kà automaš. Turpretim gandriħš nemaš nenahkot preeſchā, ka ſehņš, — ar to paſchu tautſkolaš iſgliħtibu kà meitene —, iħſā laiķā neſapraſtu, kà ſalikta ta maſchina, pee kuraš winſch nodarbinatš.

Waretu peeweſt daudš taħdu peemehru. Pret to buħš droſchi ween ari ko eebliſt, wiſpirmš man war uſſkaitit tāš ſeeweetš, kuraš ar dſiħwu intereſi un radoſchu ſpeħtu ſtraħdā ſawu darbu. War aiſrahdit ari uſ to, ka ſeeweetš weiķalōš, bankaš u. t. t. galwenā ſaħtā peenam ſematāš weetāš ar maſaku alģu, ka winām tur eerahda ſagatawoſchanaš darbuš, kuri praſa titai neteeſchu atbildibu, kuru augli nekad naw redſami, taħdu darbu, kuſch ilģaku laiķu ſtraħdatš paleeł gruħtš un nonahwē ģaru. Tā nodarbinatai ſeeweetei beeſchi teeł uſkrautš wehl wairak darba, wina iſſuħž ſewi par neezigu atlīħdſibu, un paſaudē laiķu un ſpeħtuš, kuſuš wina waretu iſleetot eeſtaħdamāš weiķalā kà pilnteeſiģš loželliš waj attīħſtidama ihpaſchibaš, zaur kurām wināš darbš waretu eeguhł augſtaku perſonigu weħrtibu, kaħda peemiħt wiħreeſcha darbam.

Bet ja ari nepalaiſch neewehrotuš leeloš iſneħmumuš un nenoleeđš peeweſto pretrunu ſwaru, tad tomehr pahri paleeł fakts, ka leelakai dałai wiħreeſchu ari jaiſſtraħdajaš pee taħdeem pat ģaru nahwejoſcheem gruħteem darbeem, pirmš wini teeł pee atbildiģakāš weetaš. Ja wiħreetiš ſcheem nodarboſchanaš weiđeem neſpeħj iſziħniteeš zauri, tad winſch, tāpat kà ſeeweete, paleeł weetā, kuru noteiģ aſſiniga iſpildiſchana. Ka wiħreetim beeſchaf iſdodaš tiłt uſ preełſchu, war jau ari peereħkinat ſakareem ar beedreem. Pa leelakai dałai tomehr zehloniš tam melleģamaš dſilat, taš ir leelajā dabāš liģumā, peħž kura wiħreeſcha un ſeeweetš ſpeħju ſadalīſchana jau reiſ ir notikuſi.

Wiſā ſeeweetš jaunibaš laiķā ſapniš par paſchaš mahju noteiģ wināš dſiħwi. Preełſch ta wina atſtaħj ſawaš ſtudijaš un ſawu nodarboſchanaš, ja wina preełſch ta ir peeteekoſchi pahrtikuſi. Un tur wina riħtoģaš pilniģi ſaſtanā ar ſaweem laimeš inſtīnkteem, kamehr wiħreetiš, ja winſch tā riħkotoš, dotu ſaweem laimeš inſtīnkteem pliki ſeģā. Un pee leelakāš dałāš ģadiģumu ſeeweetš atſtaħj ſawu darbu aħrupuš mahjaš beš kaħdaš noſcheħloſchanaš, tadeħł ka wināš titai reti ſaģuhł miħleſtibu pret darbu kà pret taħdu, iſnemot warbuħt toš ģadiģumuš, kur wināš iſweħleģuſchāš

fkolotajas, waj ahrstes nodarboſchanos. Leelakā data no winām iſwehlejuſchās nodarboſchanos peņas noluhtā, daſčas aiſ patiſchanas uſ darbu. Tītai loti nedaudſas ir aiſ noteiktas patiſchanas eeſtahjuſchās, peemehram, tahdā bankā, waj kantori, tā ka winu nodarboſchanās reiſē iſteiz ari winu perſonibu. Wihreeti — un tahdu ir daudſ — kuſch ſtahwetu tikpat neitralās atteezibās pret ſawu nodarboſchanos, pee winas tomehr kairina tas, ka darba kreetnumſ dod winam eeſpehju nodibinat paſcha mahju. Bet tā ka ſeeweete turpretim pehz prezeſchanās pa leelakai datai atſtahj ſawu nodarboſchanos, tad neiſbehgamais pſichologiſkais ſlehdſeens no ta buhſ ſekofchais: amats pateeſibā noſihmē preekſch winas daudſ maſal un ſawu perſonigo eeſchejo dſihwi wina dſihwoſ ahrpuſ wina.

Ja ſeeweefchu leetas aiſſtahwjuſ dſird uſſtahdam praſibu, ka ſeeweete jauſaudſina wihiſchigaka un energiſtaka, lai wina pilnigi waretu atdotees ſawam darbam, tad wineem til tahtu ir taiſniba, ziſ tahtu naw noleedſams, ka ta ir ſeeweetes greſnuma kahre un garigā pawirſchiba, kuras trauzē ſeeweetes derigumu wiheefcha darba laukōs. Bet taiſni pee ſeeweetes, kura ir wiſbrihwaka no ſchim ſawa dſimuma wahjibām, beeſchi ir atrodams toteeju leelakſ ſeewiſchigu dſinu trahjumſ. Un gadijumā, ja winas nepar iſteittees ne itdeenās ſatarōs, ne ahrejā darbā, winas winu neiſbehgami padariſ par radijumu, kuſch darbam maſal nodewees un darbā paſiwaſ nekā wihreetiſ. Un ja nu ſchim ihpatneji ſeewiſchigām ihpaſchibām no ahras darba jateek nowahjinatām, tad ſeeweete buhſ pahrrabita tahdā wirſeenā, kuram war buht behdigas ſekas preekſch laulibām, kuras winas noſlehgſ.

„Al tahds nu buhtu ſchis garās runas ihſais ſaturſ!“ atteikſ mums ſeeweefchu teeſibu aiſſtahwes. „Dums jaatgreefchas pee wezā paſeminofchā uſſkata, pehz kura muhſu peenahkums bij ſehdet eeſlehgatām gimenes „klufajā paſaulē“ un gaidit uſ wihtu.“

Buhtu jadomā, ka tahdā laikā, kur zihna par ekſiſtenzi aiſſneeguſi ſawu tagadejo augſtumu, ka leelakā data ſeeweefchu war iſwehletees waj nu zeeſt badu, waj kertees pee kahda darba, newenam prahtigam zilwelam nedrihſtetu uſtraut tahdas domas. Wiſmaſal tahdeem, kuri, kā eſ, tiž nahkotnei, kurā neweens weenigſ ſabeedribas lozekliſ nedrihſtēs atrautees no peenahkuma ſtrahdat. Beſ darba ſeeweete tāpat kā wihreetiſ nepar tiſt pee wiſpuſigas intelektuelas un etiſtas attihſtibas un ſeeweetei darbs tadeht ir daudſ nepeezeefchamaſkſ, nekā ſeeweete darbam. Strahdat neſpehjiga ſeeweete weenmehr nonahſ lihds kaut kahdai paſemojoſchai attaribai, no kurām wiſpaſemojoſchaka ir lauliba, ja winu ſaprot kā nodroſchinatu ſtahwolli. Seeweete, kurai nepatiht ſtrahdat, peepilda ſawas dſihwes tuſchumu ar diletantiſma kultu, neekeem un peedſihwojumeem, no kureem tas bihſtamakais ir lauliba, ja uſ winu ſkatas kā uſ laika ſawekli.

Tà tad es neusstahjos pret seeweetes darbu. Bet to es gribetu teikt — un pee tam usfwehrt, bet bes nodoma eewainot, weenigi noluhkà tapt usklaufitai — tas ir sekofchais: ta ir bijufi leela maldifchanàs no seeweetes emanzipazijas pufes, ka wina galweno usfwaru ir litufi us seeweetes darbu un ne us winas darba weidu. Eefpehja strahdat, sekmet kahda zilweka attihstibu un winu aplaimot stahw fakarà ar faskanu ar strahdneeka dabu un tas pats ir ari ar darba derigumu. Un no fchi stahwokka gan ir eemefls noschehlot neapdomibu, ar kahdu seeweetes stahjas pee darba, kurà winas newar isleetot fawas seewifchtigi isweidotàs spehjas un kurà winas tadehl rada tikai widejas wehrtibas, ne few par preeku, ne fabeedribai par leelu labumu. Es noschehloju seeweetes, kuràm naw iswehles un kuras truhkums speefch tertees pee pirmà darba, kahds nahf preefschà, zit maf patilfchanas winai pee ta ari nebuhtu. Bet es usstahjos pret seeweetèm, kuras pilnigi brihwi war iswehletees few nodarbofchanos un kuras tad wehl tomehr nemaf nepublas tà iswehletees, ka seewifchligais winu dabà war parahditees pee winu darba. Eerahdit seeweetei winas dabai peemehrotus darba laukus — tai wajadsetu buht seeweefchu jautajuma galwenai interefei, bet ta weetà seeweetei neapdomigà kahrtà norahda us wifàm wihreefcha darba nosarèm.

Daba gan islabo latru nepareifu brihwibas isleetofchanu, bet wina to dara lehnam un nopeetni. Seeweetes isbehtu dascham labam fahpigam mahjeenam, ja winas gribetu eefstatit, ka dsihwei pateefibà naw nekur kur likt winu darbu, tais nosarès, kuràs winas to war pastrahdat tikai maswehrtigaku par wihreeti, bet dauds wairaf tur, kur winas war radit leelakas wehrtibas. Ja winàm laimejas atrast tahdu nosari, tad darbs winas ari bagatali attihsta un par winu ihpatnejo spehtu pilnigaku isleetofchanu dod winàm leelaku darba laimi. Ihstà laime pastahw eelfch ta, ka mehš fawu buhti pilnigi attihstam tam usdewumam, kahds winai nolemts. Un lai gan fchi pilnigà laime naw eeguhstama kà tas seeweetei labpatihklas, tad wina ar fawu darba iswehli tomehr war winai tuwotees wairaf, nekà tad, ja wina ismeklejas few nodarbofchanos, kura to speefch noslehgt fewi daudsas no fawàm seewifchtigajàm ihpafchibàm, daschreif pat apspeeft un kura to beidsot ar par dauds leelàm darba puhlèm issuhz, un nowed pat pee gala. Nekad nedrihtst aismirst, ka wina ne fisisi ne psichisi nespehji usnemtees til leelas darba nastas, tadehl ka wina katròs apstahklòs til loti atkarriga no fawa dsimuma nosazijumeem.

No seeweetes dabas dsilakeem awoteem zetas wehl zitas fawadibas, kuras mafina energiju winas garigà produkzijà, kà ari winas darba ahrpus mahjas. Seeweetei winas garigà produkzijà truhziga isglibtiba, eedwehfmes truhkums un neustiziba faweem spehkeem kawè tàpat kà wihreeti. Wina tàpat kà winsch war tikt trauzeta no nejaufchas nepatihkamas fajuhtas waj ifklaidibas. Bet

kamehr seeweetei jazeesch no ta pascha nespehka kà wihreetim, winai pee tam wehl beeschi truhlst spehla raschigajà laikà eelikt sawà darbà wisu sawu buhti. Winsch tahdà reifè war panest katru nepatilschanu, katru truhltumu: winsch dšenas pehz mehrla newehrodams juhtu, kuras winsch famin, winsch wišs atdodas sawai kaislibai, sawam isgudrojumam, sawam nodomam. Seeweete turpretim beeschi ir par platonisku mihlestibà us sawu darbu, taisni tadehl, kà wina tit stipri aktiwa sawòs personigòs safaròs. Winai jaisdara tuhltosch masi pakalpojumi, jasagahdà tuhltosch masi preeki un winai paschai ir nepeezeeschamas dauds sibilas ehrtibas un isprezas. Wina newar istift bes pulēm us sawa darba galda, wina newar atstaht neeweehrotu, kas atteezas us taktu un garschu, newar eewainot zitu juhtas, tàpat kà sawas, un pahrwilkt strihpu par peeklahjibas un uswedibas eeradumeem. Ar wahrdu fakot wihreetis sakrahj sawu energiju par weselu skaitli, seeweetes energija ir datu skaitlis, kursch beeschi ir samasinats lihds miljonu datam.

Sawà jaunibà es beeschi tilu scho leetu pahrdomajusi, ari pee kahdas anekdotas par Arni Garborgu. Winsch ilgi un weltigi esot nopublejees glihti usklaht gultas segu sawà studenta istabinà. Beidsot winsch eesauzees: bet tas tak no dabas ir sawadi eekahrtots, kà jabuht seeweetei, lai prastu pahrklaht segu pahrgultu!

Un ja ari dauds wihreeschu prot šew labak islihdsetees, nekà norwegu dšejneeks, tad tas ir peerahdits, kà interese preeksch sikhumeem — kura war iswehrtees par masistumu — pee seeweetes ir attihsita us kopibas šajuhtas rehkina, kà otradi pee wihreescha ir attihsita kopibas šajuhta us sikhumu šajuhtas rehkina. Ja seeweete, us ilgatu laiku stipri konzentredamàs us atklahtibas darbu, stipri attihsitu sawu weenibas un kopibas šajuhtu, wina drofschi pasaudetu sawu weiklibu tais pulka sibilas leetas, zaur kuràm wina rada mahjibas šajuhtu. Un dšihwe pasaudetu no siltuma, ja wina eeguhtu no gaismas.

Pee mahjas nepeezeeschamàm leetàm, protams, naw jaskaita besgarschigi dekorazijas darbi, newajadsigs welas skapja gresnumš, waj wehrdšifka parastu šabeedrišku peenahktumu ispidišchana. Šo drihsat seeweetes beigs šaskaldit sawus spehkus, nodarbodamàs ar til dauds leekàm leetàm, jo labak tas buhs preeksch ihstas tihksmes un preeksch ihsta daikuma.

Bet kas winàm turpretim jazenschas usglabat, ta ir spehja us to ruhpihu, kura teescham war spehžinat širdi, pawairot dšihwes preeku un daikuma eespaidus. Bet schi ruhpiha prasa elastigu wehribu un dauds šwabada laika un no ta war slehgt, kà nowahršinata darba wehrdsene waj kaisligi mahkslai nodewusees mahkslineeze winas newar parahdit.

* * *

Wisu augšchà mineto apweenojot jafaka, kà peedsihwojumi mums mahzijuschi šekoscho: zil ilgi arodneezistam darbam preeksch

feeweetes naw galwenà, bet blakus nosihme, tif ilgi wina pee darba patur sawas feewischligàs sawadibas un darbam tad nebuhs pirmàs schkiras wehrtibas. Lai winam turpretim buhtu pirmàs schkiras wehrtiba, winam feeweetes dšihwê buhtu jaenem ta pati weeta, kas wihreescha dšihwê. Un ja winsch eenem scho weetu, tad pamašam ari sekas buhs tàs, ka feeweetes tips meefigi un garigi ismainisees. Tad modernai sinatnei wezais stahsts par feewischlibu, kura no emanzipazijas aiseet bojâ, nebuhs wairs tikai aprobeschots aifspreedums. Ja feeweete, pilnigi kâ wihreetis, wahrda burtiskâ un garigâ nosihmê aifflehds aif fewis durwis, un pataifa fewi allu un kurlu pret wišam tam smalkajam nohrasam un dšihwes pustoneem, preekšch kureem winai tagad tif leela sapraschana, ja wina lihdsigi wihreetim dšihweem sakareem eerahda sawâ sirdi otu weetu un dšihwes darbam pirmo — ja, tad ir notikusi pahrmaina, kura islikàs netizama, kad mums to muhsu paschu tehwi tehwi paregoja un kura top deesgan schaubiga, kad wina mums tuwojas kâ dibinata psichologiska parahdiba.

V.

No wisa skaidri redsams: jo wairak kahda feeweete garigi apdahwinata, jo dšikati parahdas tragiskais dualisms winas dšihwê. Ja wina apprezas, rodas aifrahditee konflikti starp juhtam un darbu. Ja wina paleel neprezejusees, wina gan war brihwak atdotees sawai produktizai, bet schi saude no sawas wehrtibas, ko wina pati saude no attihstibas un dšihwam juhtam.

Un dšihwas juhtas, dšiki un spehzigigi eespaidi jau wispirms nepeezeschami radoscham mahkslineekam. Bet feeweetem, ari apprezetam, beeschi leelâ mehrâ truhkst scho eespaidu. Ari te jau agri atklahjas leelâ starpiba starp wihreescha un feeweetes dabu. Sehns rotalâ parahda sawa dšimuma teelšmes, pehtit, meklet peedšihwojumus un isgudrot, un scho domaschanas weidu nesaprahtigas mahtes pee saweem sehneem beeschi nofoda kâ nerahtnibu un apgruhtinoschu pahrgalwibu. Meitenei turpretim reti kad eenahk prahtâ pahrgalwiba; wina apmeerinas ar to, ka no tahleenes dara brahleem pakat.

Genialam wihreetim, kuru wina zilwezigàs zeeschanas un wina mahkslineeziskee instinkti dšen ismehrot dšihwes augšmumus un dšitumus, iseet zaur wišam dšihwes sferam, nereti nahk preekšchâ, ka winsch peestaras ari tai sferai, kuru siveedru dsejneeks Bellmans raksturo scheem wahrdeem: „Es guku renstelê un apstatu sawas wezàs kurpes.“

Genialu feeweeti reti kad fastaps tahdâ stahwokli.

Bet no otras puses tee ari ir weenigi wihreeschi, kuri isgahjuschi zauri schkihstischanas ugunij, ellei un paradisei.

Ja wihrischligajam pahrzilwekam nebuhtu wina straujàs kaislibas, wina demoniskâ dšituma, wina radneezibas ar Luziferu un Prometeju,

winsch nekad nebuhtu tapis leels kà religiju dibinatajs waj domatajs, kà dsejneeks waj praweetis. Etistee instinkti, kuri aprobescho seeweetes dshiwes fferu un winas ekfistenzes eespaidu daschadibu, ir ari tee, kuri wajjina winas genialàs eedwehsmes spehtus.

Kamehr wihreescha spehts un nespehts pastahw attaribà no ta, to bibeles apshimè ar „sahntans un muhsu paschu meesa“, seeweetes stiprums pastahw attaribà no treschà leela dwehseles eenaidneeka: pasaules. Ar scho attaribu stahw sakarà seeweetes dabas parastàs pasihmes, winas padoschanàs ahrejam isslatam un ahrejeem eespai-deem. Bet ar to stahw sakarà ari winas spehts weidot un nostiprinat tikumus.

Das nahktu kulturai par launu, ja seeweete saudetu scho raksturu, un ja wina zaur to ari tuwinatos wihreescha mahkslineeziskajam augstumam.

Seeweetes, kuras dshiwjojuschas toti brihwu dshiwu, agrak waj wehlat eeskata, ka winu dsilatà buhte naw saskanejusi ar schahdu dshiwu, kura eewaino tàs juhtas, kuràs pastahw seeweetes zehlums — mahtes juhtas, schi wahrda senfenà kaislibas un zeeschanu nosihmè. Dàs ir mahtes juhtas, kuras kattrà seeweetè, kuras mihlestibai teescham ir kahda wehrtiba, jau erotiskajà sajuhtà leet maigumam nemt pahrswaru pahr kaislibu. Dàs ir neapfinigais maigums preeksch jaunajam dshiwibàm, — kà preeksch tàm, kuras jau ir peedsimuschas, tà preeksch tàm, kuras wehl naw — kursch seeweetes dabas neapfinatos dsitumos attihstija schlihtibu un ustizibu. Pat ja isslatitos peemehram, ka mahtes istureschanàs, kura atstahj sawus behrnus preeksch sawas mihlestibas, runatu tam pretim, fareschgijumi, kuri no ta zelas, skaidri rahda, ka isnehmums apstiprina likumu. Ja, schi wisa buhtnè isleetà apfina, ka leela mihlestiba ir weens un tas pats, kas „paaudschu neaiskaramais fwehtums“, ir ta, kura seeweeti dsen setot schis mihlestibas aizinajumam, pat ja winai tadehl buhtu jausnemas mafàs jubras meitenes liktenis, zaur kuras stahstu kà purpurfarlans mahkonis gar behrnu fantassijas debesim, weltas nojauta, ka kattris solis us leelu atdoschanos Jasper kà us nascha afme-neem. Dàs ir mahtes juhtas, kuras erotismà pazel seeweeti tikpat genialu pahr wihreeti, zil winsch pahr winu pazelas garigi. Gete, kuram schini leetà wiswairak war ustizetees, sata, ka: „Istà mihlestiba ir ta, kura nekad nemainas, nestatotees us to, waj winai wifu dod, waj wifu leedf.“

Un leelatee mihlestibas liktenu dsejneeki Schekspirs, Gete un Turgenewš eemeesojuschi schis juhtas weenigi seeweetè.

Bet leelatee dsejneeki, reisè ar seeweeti, zaur gadu tuhstfoscheem attihstijuschi ari wihreescha idealismu, ja tas ir weenigais zelsch, pa kuru war tilt pee dsitas laimes sakarà starp wihreeti un seeweeti. Tee nebuhs aklee tikumbas fanatiki, kuri atrisnàs dshiwes daschadibas un winas noslehpumaino dsitumu problemu. Bet tikpat mas ikdeenas gudrineeki, kuri sawàm idealajam lihdsbeedrenem dod pa-

domu nepaaugstinat ņavas prasības pehž sirsnības, uftizības, dšitakas laulības kopdšihwes, pehž ņadšihwes eeraschu un kopigas mahjas dailuma un pehž isteiksmes lihdsjektu ņmalkuma.

Tā wini nonahl pee nedširdetas ņeeweetes ņpehku nepareišas ismantošanas. Weenigais ko ņeeweetei wajadsetu mahžitees, tas buhtu usstahdit ņawas prasības lehnakā garā un ar leelatu gudribu, wairaf eewehrojot wihreeshča raksturu. Bet nekad wina nedrihft palikt neustiziga ņawam usdewumam, isņmalzinat ņawu un wihreeshča juhtu dšihwi. Par ņinamu gatawibu ņhini nosarē zilwezes attihstības wehsture, tā ari paņaules literaturas wehsture — no kurām nowehrojama pakahpeniska peeaugšhana no gadu tuhktoscha us gadu tuhktoti — dod tik neapgašchamus peerahdijumus, ka katras schaubas par jcho leetu ir tikai aisspreedums un nesinaschana. Pateizotees eespehjai paschām ņew nopelnit maissi, ņeeweetes muhsu laikos grehko masaf eedodamās laulibā pret ņawu dšitako buhtibu. Bet winas to beeshči dara neeenemdamas laulibā lihds wiņu ņawu buhtni. Seeweetes beeshči noslehds laulibu neskatotees us to, ka winu ņeewischkiba nomahlta no pahruphleschanās, godlahribas, studiju pedantisma waj paschanalises: sirds, waj dwehsele, waj prahti atdodas tikai pa dala. Un tomehr tikai tad, ja wina atdodas wiņa, ņeeweetei ir wara radit un ņajust laimi.

Tagad wairaf nekā wehl agraf ņeeweetei wiņs ņaws ņpehks jaisleeto, lai wina laulibā gan maigi atdodamās, gan tāpat usstahdamās, parahditu, ka „ņeeweete ņewi peepilda atdodama ņewi“. Kopdšihwei starp garigu attihstitu muhsu laitu ņeeweetei un juhtās isņmalzinatu wihreeti japeenem jaunās formas. Un ta buhs ņeeweetes darischana isweidot schis brihwakās, bet zaur brihwibu ari stingrakās formas.

Schis ņwarigais usdewums, kuru nahkotnes kultura usleek ņeeweetei, nelauj meerigi nowehrot, zil mas ņeeweetes apņinas, ka winu ņwabadeem ņpehkeem, winu aņafi isteiktai individualitatei, winu leelakai isglihtibai, winu plaschakam garigam apwahrnim — ka wiņam tam ir zehlaks mehrkis nekā zenschanās pehž weenlihdsības ar wihreeti gadījumos, kur daba winu labaf apbrunojusi un kur ņeeweete newar aissneegt wihreeshča, ja wina tā „ņeeweete“ neet bojā.

VI.

Ra weņeleem un dšiteem perņonigeem ņakareem — ņewischki laulibā — ir loti leela nosihme, ņewischki preeksch genialās ņeeweetes produkcijas, redsams no ta, ka starp gadu ņimtena leelajeem ņeeweetēm-genijeem naw atrodams neweens, kuram newaretu peerahdit, ka leelatee eedwehsmes witni kopā ar aņins witneem gabjuschi zaur sirdi. Ur mahkslineeka un dsejneeka radoschu ņpehku apdahwinatas ņeeweetes, ari atteezibā us erotiku ir wiswairaf demuschas un wis-

wairak nehmuſchas. Winu juhtas ir padſitinajuſchas winu genialitati, winu genialitate ir paafinajuſi un padſitinajuſi winu juhtas un winu dwehfeles un ſirds ſpehli ir tilai tad beigufchi ſawſtarpigi pawairotees un augt, kad winas mehginaja pahrkahpt robeschas, furas winas, ka katra buhtne, ir eeflehgtas.

Seeweetes ſlepenais ſpreedums par wihreeti ir tahds: weenigi ſem ta noteikuma winſch buhtu uſſtatams par „panahkumu“, ja Gewa buhtu radita pa preekſchu un wehlaſ pee Udama radifchanas winai buhtu praſits padoms. Seeweetes-raſtkneezes beefchi mehgina iſlabot pirmatnejo kluhdu radidamas wihru pehz ſeewas lihdsibas.

Bet ta ari naw ta dala no winu darbeem, furai japateizas, ta Stacla kundſe, Schorſch Sand, Scharlote Bronte, Schorſch Elliot, E. B. Browning un wehl daschas zitas dſihwo wehl pehz ſawas nahwes.

Scho winu otu muhſchu uſtur tas dſihwes ſtraujums, kahdu winas dſihwojuſchas ka ſeeweetes, ka ari drofme iſteitt ſawu dſilako buhtibu, ta pati drofme, kura Eleonori Duſi pazel par weenigo moderno mahſklineezi, kura iſprot ſeeweetes dabu titpat dſili, ka wiſleelatee dſejneeki.

Un ja ſeeweetes mahſklas un literaturas noſares grib parahdit ſeewiſchligu orginalitati — winam japahrwar ſawas bailes meſt ſawas pehrles tai kritiku ſugai preekſcha, no furas jau beedinajis Jeſus no Nazaretes.

Pats winſch neewehroja ſchi beedinajuma, ka katrs leels garſ. Bet ſeeweetem pa leelakai dalai wehl truhtſt ſchis „pilnſtanigas“ individualitates, lepnas palahwibas uf ſewi, kura rada mirdfoschu drofmi parahdit paſcham ſewi, par ſpihti aprobeſchotai rupjibai. Ari ſchini ſina ſeeweetes welti teekſees pazeltees wihreeſcha augſtumos, ja negribes eet to paſchu zelu, ko winſch: mahſkla, tapat ka ſinatne naw ſeewiſchliga zela. Apgalwojums, ta tas, kas mahſkla ſmalts, noſkanots, diſkrets, ir ihpaſchs ſeeweetes iſteikmes weids, rahda tilai, ta wihreeſcha mahſkla wehl naw peeteekofchi paſiſtama, tadeht ka tur to paſchu „ſeewiſchligo“ war atraſt lihds augſtakai palahpei attihſitu.

Stils iſdodas tahds, kahda ir perſoniba, tadeht ka ſtills ir aſa un konzentreta paſchiſteikſme. Stila otros wahrds — manos darbos un manos raſchojumos — ir drofme. Til ilgi kamehr ſeeweete baidiſees no ſpehziga wahrda, no paſchatſihſchanas, no kailas dabas, til ilgi wina buhs atbals, ne bals. Un ſchi winas paſchas wahja atbals ir ta, kura nepatihk wihreeſcheem. Bet tiklihds ſeeweete teefcham ar paſchas balſi iſſata paſchas juhtas preekſch dſihwes un zilwekeem, preekſch dabas un mahſklas, wihreeſchi iſrachdas par labprahtigeem, ja ari nepeeraduſcheem klauſitajem; un nepeerachana ari ir wainiga pee ta, ka reiſem wini ſamaina pateefi ſeewiſchligo ar to, kas ſeeweete no damas.

Seeweete, kura sawu gara augli, tãpat kã sawu meefas augli nebaro ar asinin, kura naw spehjiiga tãpat atfazitees, nostabtees titpat newehrigi pret breefmãm, ja tas atteezas uf winas darba dshiwibu, kã tad, ja tas atteezas uf winas behrna dshiwibu, naw aizinata garigi dsemdet. Un — ja winai jastrahdã — lai wina labaf nedsejo pati, bet nodarbinot spalwu, lai weizina patifschanu un faprafchanu preefsch zitu zilweku leeleem darbeem, lai wina nododas labaf dekoratiwãm leetãm, nekã pati darbojas mahtflã, lai labaf palihds finatneekam, nekã pati uf sawas galwas nododas finatniskeem pehtijumeem.

Tahda feeweete, ar wahju produktizias spehku, bet leelãm interesem un bagatu inteligenzi, kura pee tam wehl naw atfariga no arodneezijska darba, isleeto sawas spehjas neweetã, ja wina neustahjas kã widutajs preefsch kulturãs wehrtibãm.

Ja falihdsina eespaidu, tahds bij feeweetei, tad wina radija falonus un uftureja wehstuku mainu, kurãs toreif pa leelakai dalai ifteizãs literaturãs kritika, ar to eespaidu, tahds winai ir tagad, tad falihdsinajums nahf par launu muhsu gadu simtena beigãm. Sewischki, ja winas falihdsina ar pagahjuschã gadu simtena beigãm, kur feeweetes widutajam, wifurklahtefoscham, lokanam, weenotajam eespaidam bij milsiiga wara. No kultura no ta mantojufi mehš redsam no weena weeniga peemehra. Ja wisi wahju literaturãs feeweetes farakfitee romani un dsejolu krahjumi nekãd nebuhtu eeraudfijuschki deenas gaismu, literaturai tomehr buhtu tas patš raksturs un ta pati nofihme, tahda winai ir tagad. Bet ja waretu eedomatees par nebijuschu weenas Raheles Warnhagen eespaidu, tad wairaf nekã weena parahdiba buhtu zitada.

Par noscheloschanu tomehr jaatsihst, ka feeweetes ar iif dfitu faprafchanu, ar tahdu eedwehsmas spehku peedfimst, kã ziti geniji un ka tas nestahw muhsu warã tapt par tahdu Raheli. Bet wairaf nekã weena Rahele muhsu laikõs strahdã pee widus mehra dailiteraturãs raschojumeem. Dsihta no zihnas deht uftura, waj no godkãhibas un konturenzes ar wihreeti, feeweete, ar waj pret sawu gribu, atfazijusees no sawas islihdsinatajas un wahschu dseedetajas weetas, lai pati eetu zihnã un eeguhtu bruhzes. Bet ta ir weza pateesiba, ka tikai reti tahds ar bruhzẽm isfkatas dailaks. Tagabejo kulturãs dshwi padara stipri neglightu ari tas, ka pee feeweetes juhtams tahds garigas grazijas truhkums, ka truhkst winas agrakãs nesawtigãs, zehlãs intereses preefsch finatnes, mahtflãs un literaturãs, schis intereses, schis mahtes firfnibas ar faulainu siltumu, kurã kulturãs augteem radãs wairaf fulãs un smarfschãs.

Seeweetes bespartejiskã lihdsdaliba mihlstingaja partiju garu un eeslehgfschanos sewi, kura tagad walda, kamehr feeweetes wairš neustata par sawu usderwumu, apweenot garigo intereschu ifteizejus un isfmalzinat kulturãs dshwes fabeedrifkãs parahdibas. Reti tahda muhsu laikõs maht klaufitees, loti nedaudfas ar agrako laiku pee-

mihlibu prot stahstit un satura bagatas eerosinajoschàs domu zihnas, kur schkehpi laistijàs neweena neewainodami, peeder tagad pagahjibai.

Un preeksch schim, ka ari wehl dauds zitàm atšwabinatà seeweeschu spehta setàm mums jaapstahjas ar jautajumu:

„Waj kultura teescham til dauds, eeguwusi zaur winà eelitto teescho seeweetes darbu, ka tas atšwehrtu winas neteescho augligo eespaidu?“

VII.

Es agrak jau peemineju, ka seeweetes reproduzejoschàs mahkslàs un filantropijà safneegusi pilnigu weenlihdšibu ar wihreeti. Un to wina panahfusi taisni zaur to, ka winai newajadjeja apspeest jawas seewischtigàs sawadibas, turpretim schinis nosarès wina wareja tàs pilnigi isleetot, lai gan winai saprotams ari te stahjàs zelà tee paschi konflikti starp winas privateem sakareem un winas atklahtibas darbibu, kà zitàs weetàs.

Bet ja apdomà, kà seeweetes filantropijas laukà isleeto sawus spehtus, tad reds, ka ari te dauds kas teel darits neweetà, kur lihdš-juhtibas un taisnibas sawuhtas, kuras seeweetes patehrejuschas, lai masinatu zeeschanas, buhtu labat isleetotas preeksch publèm nepeelaišt lihdš winàm. Lai zik labi organise un parahda labdaribu, posts tomehr pastahwès, zik ilgi buhs eespehjams besdarba stahwol-
lis, lai nomasgà, ja grib, likumigi aissargatas netiklibas kauna traipu — prostituzija tomehr paliks, kamehr neskaitamàm semako schkiru seewetèm par mas kronàm nedelas algas jastrahdà darbs, kursch bojà meesu un dwehseli, kamehr preeksch neskaitameem wihreescheem un seewetèm lauliba paliks nepeeejama, kahda wina arweenu wairak top, jo beeschat truhtums speesch seeweti kà wihreescha lihdšzensi dotees zihnà par eksistenzi. Buhs nepeezeschams jauns kulturalas laitmets, kursch radis jaunas sozjalas atteezibas, pirms schis un wehl zitas tagadejàs sistemas launàs felas buhs eespehjams nowehrst.

Sad nahks ari pamatigas pahrmainas mahjsfaimneezibas ekonomijà, tà ka wina nahkotnè weltigi neaprihs til dauds seeweetes spehta, bes kahdeem manameem panahkumeem par labu pascha mahjas ehrtibai, ja ween apdomà, ko war safneegt ar kolektivàm darba metodèm. Un tikai tad walstij radisees lihdsekti, ko brihwi un pilnigi attihstit seeweetes daschadàs spehjas. So ahtrat seewetes eestatis, ka seeweeschu jautajums sawà eelschejà buhtibà ir weens un tas pats, kas sozjalais jautajums, jo labat tas buhs preeksch winàm, kà ari preeksch nahkoschàs sozjalàs pahrweidoschanàs, us kuru war atteezinat Mirabó wahrduš no frantschu rewoluzijas sahtuma: „Ja seeweetes nepalihdses, tad nefas nenotiks!“ — — —

Skola un audsinaschana ir dabigi weenigais ihstais darba lauks preeksch seeweetes spehkeem, bet neweena weetà seewetèm ne-

leef tahdus ſchkehrſchlus zelâ, kâ te, pahrneſot wihreeſchu ſiſtemas uf ſeeweefchu mahzibas eefſtahdem. Ir jau gan taiſniba, kâ ari muhſu ſemê ſeeweetes rokas beeschi litufſchas jaunus eelahpus uf wezâm drahnâm, bet eemeſt drahnas paſchas krahmu kambari, preeſch ta winâm truhzis drofmes. Es newaru te tuwal pahrrunat preeſchmeta, par kuru waretu ſarakſtit weſelus ſehjumus. Skolas ſtahwolkliſ mums ſpoſchâ gaiſmâ wiſpahr rahda galigu neſpehhibu atteezibâ uf patſtahwigu, jaunradofchu darbibu — un pee tam wehl taiſni tanis noſarês, kuras muhſu dſimumam ſtahw wiſtuwak.

Ras atteezas uf mahjas audſinaſchanu, tad te ſeeweetes diletantifms un ſeeweetes nepilniba dſen ſawus ſpehzigatos aſnus. Muhſu laiſôs mahtes runâ par audſinaſchanu un domâ par audſinaſchanu — un iſbojâ winu ſliktat, nelâ tos laiſus, kad mahtes ſpehti wehl nebij brihwi, kad mahtes wehl mahzeja palitt mahjâ un radit patihkamu un zeenijamu mahju, kurâ behrni pa leelakai dalai tika atſtahti paſchi few un ſawu iſhto audſinaſchanu ſanehmâ no mahjas labajeem ſtingrajeem tikumeem, un tee weenmehr ir bijufchi un buhs weenigee audſinaſchanas lihdsekli, kuri atſtahj dſili paleekofchu eespaidu. Tagad mahtei ir tuhktofch daſchadas nodarboſchanâs un pee tam wina ſawus faſkalditos ſpehtus iſleeto — ſawa behrna pahraudſinaſchanai. Ur iſnahkumu tad ari jarehkinas pehz ta. Daſcha laba no muhſu mahtem kaunetos no kluhdainâ ſihmejuma ſawa behrna rakſtura ſapraſchanâ, ja wina to eeraudſitu ſawâ attehlojumâ; wina eemeſtu manuſkriptu uguni, ja wina atraſtu winâ tik dauds neprahtibu, jif wina zaur ſawu behrnu wadibu iſſauz dſihwê un padara neiſlabojamas.

Ramehr ne tikai laiſtrakſtôs un ſwehtku runâs, bet ari dſihwê nebuhs tapis par pateefibu, kâ mahtes uſdewums ir iſhſtais lauks preeſch ſeeweetes ſpehtu peepildifchanâs, tik ilgi wina netiks ari pee iſglihtibas preeſch ſawa mahtes uſdewuma.

Œchi iſglihtiba winai ſtaidri parahdis, kâ naw neweenas ſinanes, neweenas mahkſlineezifkas produkzijas, kura ſeeweetei uſſtahda tahdas praſibas un tâ winu aiſnem, kâ weena weeniga behrna uſaudſinaſchana. Lai behrna meſa un dwehſele, wina juhtas un wina gars titu pilnigi attiſtiiti, jif ween eespehjamus winus attiſtit, tad preeſch ſchi uſdewuma beeschi nepeetiks ar weenas mahtes dwehſeli un ſirdi. Winai buhtu jausaudſina preeſch ſchi uſdewuma ſewi. Winai buhtu preeſch ta jausaudſina ſawa behrna tehws par lihdsſtrahdneeku ſew, pawiſam zitadâ kahrtâ, nelâ tehwi ir tagad. Winai buhtu jadarbojas ari, kâ ſkola top kas glufchi zits, nelâ wina ir tagad. Un beidsot winai buhtu japalihds tâ pahrweidot muhſu ſabeedribu, kâ behrni winâ waretu uſaugt uf zehlu zilwezibu.

Bet lihds ſchim wina ſawus atſwabinatos ſpehtus tikko ir ſahluſi peegreeſt ſchim uſdewumam.

VIII.

Un tad wehl kas — meera ideja!

Daisni atteezibā uf meera ideju wairat nekā kurā katrā zītā gabijumā wareja šagaīdit, ka te mahtes juhtas speediš feeweeti ſpert pirmo ſoli. Bet ari ſchoreiſ tee ir bijuſchi wihreeschi, kureem bij drofme tizet kriſtigas tizibas meera wehſtij, lai gan wini no ſahkuma, kā Waſarſwehtku apuſtuli, ziteem liſās ſalda wihna pilni, bet tagad wineem peeweenojuſcheeš daſchi no zilwezeš leelateem gareem.

Bet nahkotnē mums jāleek muhſu zeriba uf feeweeti, kaš atteezas uf to lehno juhtu pahrweidoſchanu, kuras ſchini leetā ir no tik beſgaligi leela ſwara un beſ kurām ahrejas atteezibas tautu meeram nekad nedoš peeteekofchaš droſchibaš. Jo kriſtigā tiziba — reiſ ſtipra tiziba, kura paſauli uſwareja un tautām atneſa meera wehſti — iſrahdaš tagad par wahju tizibu, kura katru deenu laujaš uſwareteeš no paſauleš un winaš nemeera. Gadu ſimteni peh3 gadu ſimtena Seemaš ſwehtku wehſtš ir ſludinajuſi „meeru wirš ſemeš“ un ir tiziš ſwehretš, ka karſch tikš iſnihzinatš zaur uguni un ſobenu. Bet tee kuri ſchoš wahrduš ſludina, aiſſlehdš tagad ſapultſchu telpaš preekſch meera wehſtš un tee, kuri Seemaš ſwehtku nakti klaufjaš ſcho paſludinaſchanu, runā Seemaš ſwehtku deenā no kara teeſām un ſaldatu eeſauſchanaš.

Seeweetēm tā tad, nerehkinot uf palihdšibu no kriſtigas tizibas ſludinataju puſeš, jaeeſahl ſtrahdat preekſch meera, kā tahdām, kuras tizibā uf meera waldneeku domā atraſt ſpehku uſwarai preekſch wina walſtibaš, tā ari tahdām, kuras tiz, ka zilwezei ir deeſgan ſpehka iſweſt dſihwē wina meera wehſti. Seeweetēm janokrata hipnotiſkā wara, ar kaħdu eeradums walda prahtuš un kura winuš eeſchuhpo tizibā, ka tautas gribu wada aklī dabas ſpehki, kā juħru, kuras meſchonigai trakofchanaī wina beeſchi lihđſinajaš. Raut winas ta weetā noſkaidrotu ſew: ka tautas griba ir atſewiſchli buħtnu gribaš kopſuma. Tik ilgi kameħr katrai buħtnei par ſewi patihk karſch, wiſch paſtahwēš un wina nebuħš tiklihđš taš winai reebſeeš. Bet tautas gribaš attihſtibaš ſahkums rodas mahtes klehpi! Mahtes paſchaš iſaudſina dehluš uf brutalitati, kameħr winām truħſt inteligenzeš un pažeetibaš, kā atraſt audſinoſchuš lihđſektuš waraš lihđſektu weetā, kuri beħrnā audſina ſemuš inſtinktuš, tadehł ka wiſch tad wahjaſam atdod toš ſiteenuš, to patš ſaneħmiš. Tikpat launi ir pabałſtit teeħmi uf militariſmu un ſlawet maſiſtaš un ſchauras tehwiſemeš miħleſtibaš iſrahdiſchanu. Lai tał ta weetā katra mahte ar karſtu nizinaſchanu ſoda leeliibu, rupja ſpehka iſpluhdumuš un mułkigi eedomigu lepnibu, katru uſwaru, kura eegubta ar duħri, turpretim katru zehlu kilbu kaħda wahjaka aiſſtahweſchanaī, lai atalgo ar wiſmiħłako glaħſtu.

Bet lai tik wina nedomā, ka winai jauſkurina ſawš ſehnuš uf kauſchanoš par ſawu ſemi. Tā wina pamodina wina beħrniſchā

dwehsele weenigi karstas ilgas peh3 kara, kur winsch ar eenaidneeku krustotu schlehpus! Naw teescham wjadfigs, ka mahtes wahrdi ufturina zihnas lahri, kuru kriffiga tiziba pa dimeem gadu tuhfto-
scheem naw warejusi isnihdet; tani azumirkli, kad wina pateesi buhs wjadfiga, winas nekad netruhts.

Bet ja mahte sawam dehlam grib mahzit tehwssemi mihlet, lai wina leef winam usaugt schis semes dabā un leef winam dsiti dsert no schis semes dailuma awoteem, lai wina baro winu ar dsimtenes teikām un dseesmām, stahsta war sawas tautas leelajeem meera darbeem un par winas kara un warondarbeem, kurds reis isteikufees wisleelaka tehwsemes mihlestiba. Un beidsot lai wina mihlestibu pret pascha dsimteni wed zeeschā sakarā ar mihlestibu preeksch brihwibas, attihstibas un zilweku laimes.

Tā usaudsinats jauneklīs reis ari kaisligi mihles sawu semi. Winam sirds apstahfees pukftet no katreem draudeem pret tehwsemes neatkaribu un sitis stiprat ais preeka par meera swehtibu. Wina azis mirdses, kad winsch tahla sweschā malā dsirdes sawu mahtes walodu; winam wirschi us pakalna leesmos fahrtaki, kur winsch tā behrns reis rotajees, winsch breefmu stundā preezigs islees asinis par dsimtenes semi, aistahwot katru pehdu semes un apfargot tehwu brihwibas mantojumu un nahtotnes zeribu. Bet nekad winsch, neihsta patriotisma dsihts, nebuhs spehjigs usbrukt otrai tautai, aistahrt winas brihwibu un aistawet winas attihstibu.

*

*

*

Meera kusiba, sozialā pahrweidosehanās, skola — schee dego-
schee laika jautajumi stahw un gaida us swabadajeem feeweetes spehkeem, kuri tur war tikt isleetoti sakarā ar sawu pateeso raksturu, scho dabu, kuras stiprums ir taisni tas: ka preeksch winas diwi un diwi nekad naw tschetri! Waj ar ziteem wahrdeem: ka feeweete wisām wihreeschu sistemām un politiskeem zehloneem, wina statistikai un tabelēm, wina pakahpeniskeem slehdseeneem un isskaidrojumeem, stahda pretim sawas paschas tizibu, zeribu un nojautu: ka ir dauds momentu, kuras newar eepreeksch aprehtinat un ka tee tahdā gadijumā israhdisees par kluhdaineem.

Rahda feeweete*) ir isteikufi dsildomigus wahrds: ka wis-
raksturigaka titpat preeksch labas tā sliktas feeweetes dabas ir winas meschoniba, ar wispasaules dabu zeeschi faisrits raksturs, kursch pee wislabakām feeweetēm isaug par leelu usupureschanos, pee launām par noseegumu, bet pee abām parahdas tā nespehjiba, usskatit pas-
stahwoschās kulturās isnahkumus preeksch sewis par obligatoriskeem.

Un tā lai muhschigās feewischkibas jehdseenu isteikt labat, tā taisni zaur scho „meschonibu!“ Winā issakas ta naiwā peemih-

*) Laura Marholm: Meks feeweetes un muhsu dsejneeki.

liba, tas neparedsetais, jušmu pilnais, impulsivais un teeschais, kursch laujas pilnigi aifrautees, kas spehlejas ar sistemam un programam, ar logiku un formam. Wihreetis turpretim, un ja winsch ari ar genija meschonibu eelauschas pastahwoschâ kahrtibâ, nelad naw apmeerinats ar sawam jaunajam domam, pirms winsch naw peerahdijis, ka schinis jaunajās domās no 2×2 ari teescham isnaht tschetri, waj ka wina fajuhmâ ir ari logika un sistema.

Seeweetes ahtrâ usnemischanas spehja, winas atdoschanas, winas stiprâ instinktu dšihwe un galwenâ kahrtâ tas, ka wina zaur auglibu un mahtes stahwokli til dšili faistita ar dabu — wis schis muhschigi seewischlais peeschkir winai to fajuhstu straujumu, to redsigo skatu, kursch pagahtnê padarija winu par praweeti un tagadnê padara gan par wihreescha eedwehsmu, gan par wina ismifumu. Un schi meschoniba ir ari wisu genialo seeweeschu seewischligâ sawadiba, un winu uswaras sinatnes, literaturas un tehlojoscho mahkslu laukâ ir eeguhstas isleetojot taisni scho spehku. Bes schaubam genijam beeschi peemihl laut kas no otra dšimuma sawadibam, bet genialam wihreetim ir wairat no seeweetes dabas, nelâ genialai seeweetei no wihreescha, un zaur scho dubultojuumu wihreescha genijs ir leelatais no abeem. No otras puses atkal seeweetes dabas meschoniba ir ta, kura aprobescho winas geniju.

Nadneeziba, kura pastahw starp muhschigi seewischligo elementu un radoscho elementu dšejneeka un mahkslineeka genijâ ir ari eemesls, kadehl wini seeweeti saprot labat nelâ ziti wihreeschi un otradi, 'no winam teel labati saprastî.

No formelâ, logiskâ un sistematiskâ wihreescha dabâ widus mehra zilweks starp wihreescheem buhs ari faufaks un eedomigaks, wairat zeenis ahrejo formu, buhs leelaks filistrs nelâ tās pašchas fugas seeweete. Widus mehra seeweetei weenmehr japahrwar sewi, pirms winai isdodas isnihdet meschonigō elementu no sawas dabas, waj nu tâ, ka winu uswar seeweetes eedsimtâ wahjiba: ildeenischlâ seewischliba, waj no wihreescha peesawinata wahjiba: pedantiskais formalisms. Tagadejâ audsinaschana un sinami arodneeziski darbi bihstamâ kahrtâ pawairo widus mehra seeweeschu skaitu. Bet leeta grosas ap seewischligas meschonibas glahbschānu, ja grib lai atšwabinātee seeweetes spehti nahktu kulturas progresam par labu.

Schi spehja wisu usnemt dšejistak, nelâ to dara widus mehra wihreetis ir ari ta, kura pat ildeenas seeweeti padara til brihnumu-tizigu un winai jau no Cewas laikeem dod spehku pašchai darit brihnumus, waj wismas pašales notikumus apgreest un sagrosit tâ, tâ nebuhtu sagaidijis ne Adams, ne pati Augstakâ wara.

Kahds wahzu prahtheeks sata: ja radibâ nebuhtu seeweetes, tad wihreescha kahrtajoscham prahtram jau sen buhtu laimejees matematiski pareisi atrisinat buhtibas mihflu. Bet tâ dšihwe weenmehr esot bijis kahds pahri palikums, kursch neectilpstot pahrejos skaitlōs. Schis atlikums esot seeweete. Wina darot neeespehjamu apstatit

dsihwi no tihraš matematikaš stahwokka. Zaur faktora seeweete neewehroschanu wiši wihreescha matematiskee isnahkumi esot israhdijschees par nederigeem. So praweeshi un filosofii sinaja loti labi. Wini atstahja matematiku matematikai un dsihwi dsihwei. Bet wini sin, ka aij teeschamibas stahw mistika. Un winas waru represente seeweete. Seeweetes spehks wisos laikos ir darbojees tapat ka dabas spehki, kuru likumi bij nesinami, bet kuru darboschanas bij manama.

Tadehl seeweeshu kustibas ihsta nosihme ir ta, ka tagad sahft atraft scho seewischkigo spehku un winu apsinigi kalpinat preeksch zilwezes.

Bet seeweetem wajadsetu tai sinā peelihdsinatees kahdai zitai warai, kuru ari tikai muhsu gadu simteni ir sahkluschi nodarbinat preeksch kulturas, tas ir elektrizitatei. Wina naw nostahjusi pee debes welwes staigat sawus meschonigos liktu lotschu zelus, lai gan wina tagad mirds ari darba lampā us muhsu galda. Bet seeweete naw gahjusi pa sawu paschas meschonigu zelu, pa fazelschanas zelu pret wisu, kas sabeedribā launs, ka sekas no wihreescha weenpusigās waras. Seeweetes ir baidijuschās, ka winām noleegs deriguma sapraschanu, winas apsmees par nelogiskām un fantastiskām, par nederigeem darba beedreem, ja winas ka nulles nenostahfees rindā aij kahda wihrischkiga skaitla, nestrahdas no wihreescha nowilltas robeschās. Un tā pafaulē ir palikusi kahda wina ir. Bet weenigi tad, ja seeweete pati dsihwi atsaulkees preeksch kulturas progresā, winsch sahks peenemt zitu wirseenu.

Katreis, kad seeweetei bij drofme fazeltees, wina radija kustibu. Elizabete Fri, Josefine Butler, Hariete Bitscher-Stow, Frederika Bremer, Kamila Kolet noder ka peemehri. Lai seeweetes tad fazelas pret stolas dwehseku nahweshanu, pret masu slepkawibām, pret tagadejās raschoschanas sistemas zilweku upureem! Seeweetei wajaga bals teesibas un winai jausstahjas wisās pilsonistas dsihwes nosares, tadehl ka sabeedribai wajaga tilpat mahtes, ka tehwa. Wehstures mums rahda waldneezes, kuras bijuschas sawai semei mahtes. Nahkotnei jawar usrahdit wehl wairat tahdas semes mahtes no seeweetem, kuras, kad winu paschu behrneem wairs newajaga winu kopschanas, sawus spehkus seedo sabeedribai, isleotodamas winus wisur tur, kur wajadsigas mahtes juhtas. Un pahr wisām leetām winas ir wajadsigas ko aissfargat un peegreest interesi pee jaunām domām, scheem maigajeem dihgteem, kuras praweetis un dsejneeks sehj tautas dwehsele.

Nebuhtu wajadsejis tik dauds wahrdu, ko aistrahdit us scho seewischkigo spehku, kurseh wehl arweenu gaida sawas atswabinašanas, ja wina attihstibas wehsture neapstirinatatu Feierbacha wahrdu pateesibu: pee wisweentahrschatās pateesibas zilweks teek wisgruhtaf.

Scho spehku ari, gandrihs neapstinadamees wina kulta nosihmes, katrus Seemas swehrkus zilweze peeluhds jaunās mahtes weidā ar

pirmdsimto behrnu uf rotas... Kad mahtes spehks reis wirs femes parahdisees wiſa ſawâ krahschnumâ, tad wina dſilakâ noſihmê nekâ lihds ſchim dſemdes paſaulei peſtiſchanu.

IX.

Baidas, ka peetureſchanas pee dabas pamata eedalijuma ihpatneji wihrifchligâ un ihpatneji ſeewiſchligâ kulturâs noſarês nowedis pee reakzijas pret ſeeweeſchu kuſtibu. Eſ turpretim domaju, ka taſ nowedis pee roſigataſ darbibaſ, ka ſeeweeſes galigâ atſwabinaſchana pa ſcho zeku tiſk eeguhta droſchat un aſtraſ. Taiſni tadeht, ka eſ ſtipri eſmu pahrleezinata, ka ſeeweeſes atſwabinaſchanaſ galigâ uſwara ir loti ſwariga, eſ uſſtahjoſ pret kuſtibas tagadejo tattiku.

Eſ nemaſ neatſtahju neewehrotu, ka tagadejai ſeeweeſchu kuſtibai neiſbehgami bij jaiſeet no redſes ſtahwoſka par zilwezigu weenlihdsibu ſtarp wihreeti un ſeeweeſi un no eeſpehjaſ, kuru war atrifinat no ta, ka ſeeweeſe ari garigi war pilnigi noſtahtees wihreetim lihdsâſ. Echis redſes ſtahwoſkis bij tadeht jo dabigakſ, ka kuſtibu eeſahka apdahninataſas ſeeweeſes, iſnehmumi, kuri wiſpirmſ ſajuta nepaneſamo apſtahktu ſpeedeenu.

Tâ taſ ir ar leelako daku emanzipaziju. Seeweeſes par daudſ weegli aiſmirſt, ka ne tikai ſeeweeſes ſpehks ir aiſtureſk, ka ari miſligas wihrifchligâ ſpehka ſumas ir uſuperetas darba daſchadibai un tam, ka wiſch bijis aprobeſchots no privilegiju un ſchkiru ſtahwoſka, no likumeem un aiſſpreedumeem, ko noſtiprinat formaſ, kuraſ ſatureja ſewi noteiktu, kulturai dahrgu ſaturu, ſinamu darba daliſchanu, kura ſekmeja noteiktu kulturâs mehrti. Tâ mums kulturwehſture paſtahwigi rahda, kâ ſinamaſ formaſ noſtiprinajuſchâs un kâ wehlat ewoluzijas un ekſploſijas winas pahrweidojuſchâs waj iſnihzinajuſchâs, kâ atſwabinaſchana eeguhta kahdam individam, waj weſelai ſchkirai ſpehzigi apleezinot ſawu ihpatnibu pret ſabeedribas padewibas praſibu. Kulturai ir nepeezeeſchama ſinama paſtahwiba un ſinama kuſtiba: konſerwatifmſ un radikalifmſ. Bet idealk, uſ kuru jawehrſchâs katram kulturâs darbam ar wina parahdibâm, ir wiſadâ ſinâ radit tahdas atteezibaſ, kuraſ ir reiſe brihwas un noiteiktaſ, formaſ, kuraſ ir weeta tikpat iſnehmumeem, kâ likumeem, kuraſ ſargâ individuelo, kâ tipifko.

Kad ſahlâs ſeeweeſchu emanzipazija, apſtahkli, atteezibâ uſ weenu zilwezes daku, bij, kahdi ween buhdami, tikai ne ideali. Noteiktibaſ, weetas likumam, tipa aiſſardſibaſ, ta wiſa bij deeſgan. Bet bij loti maſ kuſtibas brihwibaſ, maſ weetas preekſch iſnehmumeem, maſ tika ſargataſ individuelaiſ.

Tâ kulturai radâs taſ patſ ſaudejumſ, kâ tad, ja iſejot no redſes punkta par wihrreeſcha ſpehju maſaku attihſtibu gimeneſ dſihweſ un ſimpatifko juhtu noſarês — winam atnemtu eeſpehju dſihwot

gimenes dšihwi, darbotees kà filantropam un tà tahtak. Winsch ne tikai masak buhtu attihstijis sawu altruiistiko juhtu pasauli, pa datai buhtu ispalizis ari juhtu dšilais eespaids us wina garigo darbu. Tà tad zaur to, ka seeweetes inteligenze netika peenahzigi attihstita, seminajās ari wišs winas kulturās darba lihmenis, tāpat kà winas eespaids mahjā un gimene palika masaks.

Tadehl, jo wairak ir attihstitas domas un fantasija, jo bagataks top juhtu saturs un jo bagataks juhtām saturs, jo dšilakas un šwaigatas top juhtas paschas, kà pee seeweetes, tà pee wihreescha. Pee abeem buhs nowehrojams, jo nabadšigaks saturs juhtām, jo drihsak ir eespehjams, ka isfmelas juhtas paschas, waj ka ildeeniba nomahz dšihwo saturu.

Tas notika, kad tikko parahdijas seeweeschu jautajums. Kamehr wihreetim arweenu wairak laimejās pastahwet us sawām indiwida teesibām — neatarigi no rahsas un kahrtas, no schiras un aroda — seeweete weenmehr tika usflatita wairak no „dšimuma“ stahwotta, pehz raksturigā isteizeena no 1700. gada. Pawirscha galanterija, apgehrba interesēs un bes kahdām domām westa šaimneziba peepildija laiku leelakai seeweeschu datai. Un pee tam juhtas palika arweenu feklakas, lihds nahza leelā reakzija no Rusd pufes. Bet tas no wina bij nekonselmenti neeweehrot, ka ja seeweetei gribeja dot bagataku juhtu dšihwi, winai bij jadod ari bagataka dšihwes isglichtiba. Tas turpretim bij loti dibinats protests pret laika domām par dšimumu, kad pee mums Torilds, Rusd skolneeks Sneedrijā, uswehra, ka seeweete wišpirms esot ar prabtu apdashwinata buhtne, zilweks, lihdsšpilsonis, draugs, rads, mahjas mahte un tikai beidsot seeweete.

Torilds usstahdija to paschu kahrtibu kà wehla Stuarts Mils un ziti seeweeschu leetas weizinatāji. Un no tās wajadseja iseet, ja gribeja, lai laimejas atwehrt laika beedru azis preefsch „seeweetes dšimuma dabigā leeliskuma“.

Seeweetei bij jaturpina sawa indiwiduelā paschapleezinaschanās, kura reis bij eesahfuses ar tik moku pilnu nespehka un maswehrtibas apšinu, lihds isnahtumā radās spehka apšina un pee tam ahrpus mahjas robeschām. Tà winai tika dota eespehja peerahdit, ka seeweete reisē war buht zilweziga buhte un dšimuma buhte. Seeweetēm bij jaorganisē sawa schkiru zihna, kà to tagad dara strahdneeki; winām bij jaeedegas kopigā solidaritates šajuhtā, lai winas sawstarpigi stiprinatos. Winām wajadseja tikt kairinatām no zeribām, ka winas war aissneegt wišu, jo, kà Strindbergs šaka, „tikai tad war trahpit mescha malu, ja mehrte pret debesim“, tas ir tahdā gadījumā, ja wehl naw eewingrinajees schauschanas mahšlā. Galwenā kahrtā winām zaur paschas darbu bij jateek pee ekonomiskas neataribas. Jau Almkwists*) ar sawu redšigo štatu preefsch

*) Weens no Sweedrijas romantiskā perioda eewehrojamateem gareem.

fatras leetas widus punkta, dedsiigi usswehra, ka galwenais ir jautajums par teesibam us paschdarbibu un us arodneezistu isglistibu un ka tikai ta seeweete, kura ar paschas darbu spehji eenemt weetu ahrpus laulibas un gahdat pati par sewi, ir pilnigi brihwa pee wihra iswehles un peemetinaja, ka tikai tas wihreetis, kusch eeguhst tahdas seeweetes mihlestibu, war teitt: es teefu mihlets.

Schim idealajam redses stahwookim, atteeziba us seeweetes darbu, beedros stahjas wehl praktiska nepezeeschamiba. Tas naw gadijums, ka seeweeschu teesibu paplaschinaschanas weenmehr tureju sees solos ar ihpaschuma un produkzijas apstahktu pahrweidoschanos: teeschi un neteeschi tas ir kapitalisma un leelindustrijas attihstibas sekas, ka weena seeweeschu schira pehz otras ir speesta meklet patstahwigas pelnas un darba isegu ahrpus mahjas.

Bet kamehr pee mums Skandinawija arweenu wairat usstahjas par seeweetes atswabinaschanu us winas zilwezigas weenlihd sibas pamata ar wihreeti, kuras muhsu laikos neweens wairs nemehgina noleegt, nahkoschais solis us preekschu — un nekahda sina atpatal — ir teesiba atswabinaschanu usswehrt us winu neweenlihd sibas pamata. Titpat nenoleedsami, ka tas bij leels kulturas saudejums, ka nedarbojas seewischtiga personiba, bet tikai seeweetes dsimums, titpat nenoleedsami tas ari buhs leels kulturas saudejums, individualitati nomahzofcha weenmuliba, ja nepeegreesis wehribas un usstatis par maswehrtigu ar indiwiduelam bagatibam til besgala bagato dsimuma momentu, tas ir, ja wihreeti un seeweeti usstatis tikai ka zilwekus ar weenlihd sigam teesibam un ne ka wihreeti un seeweeti. Ja weenmehr runa, ka wihreetis un seeweete wispirms ir zilweki, tad es gribetu atgahdinat kahda weza indeeschu likumu deweja dsildomigos wahrduš, kuras peewed Geijers*): „Wihrs ir weena puse, seewa ir otra puse, tehws un mahte ar behrneem ir wesels zilweks.“

Bet Geijers peebilst, ka fatrs us sawu rofu warot papildinat sawu eksistenzu, jo labi nopelnu bagati darbi neesot flikti pehznahzeji. Nestaitamas besbehrnu seeweetes ir peerahdijuschas Geijera eebilduma pateesibu — un tagad wairak ka wehl nekad, kamehr seeweetes spehki teek arweenu wairak atswabinati.

Ka daudsi pee tam naw eewehrojuschu dsilas pateesibas, kura atrodama sensenos gudra wahrdos, tas seeweeschu jautajuma isfauzis tagadejo reakciju. Un lai ari no zil weenpusiga redses stahwoolla schis reakzijas wadone Wahzija, Laura Marholm, apskata seeweeschu jautajumu, zil loti wina ari neusswer pee seeweetes to ihpaschibu, ka wina ir dsimuma buhte, tad tomehr winas pahrspiblejumos war atrast bagatakas isredses, preeksch nahkotnes atteeziba us seeweetes dabu, nekā no otras puses seeweeschu teesibu aistahwu pahrspiblejumos.

*) Sweedru dsjneeks.

Weenas domu strahwas reakzija pret otru domu strahwu ir parahdiba, kura pastahwigi atkahrtojas pee spiralkustibas, kahdu mums rahda attihstibas zelsch. Weenmehr no jauna peepildas atkal weens rinka gahjeens un peenahf atkal isejas punktis, bet ar tatra reisi winsch atrodas uf augstaka pakahpeena. Tadehl ta naw weenas dsihwes spehjegas idejas reakzija pret otru, kas taisni ir tas reebigais, bet mahfsliga reakzija, kura ahrejeem waras lihdselkeem lukho sinamu laita kustibu atspeest atpaka, pirms wina nobeigusi sawu gahjeenu, reakzija, kura ta palihga pulkus zihna par saweem egoistigeem noluhkeem isleeto jau pahrdshiwotas idejas.

X.

Emanzipazijas kustibas peekriteji ussiver ar pilnu teesibu, ka ahrejee apstahkli atstahj stipru eespaidu ta uf wihreeti, ta uf see-weeti, ka seeweetes dabu war pahrweidot pehz ta, ko no winas prasa un pehz ta, uf ko winai dod teesibas. Us scho no peedsihwojumeem smelto pateesibu dibinas tak ari zeriba, ka seeweete, tillihds winai buhs eespehjams pilnigi brihwi attihstit sawu see-wischligo, ka ari sawu zilwezigo individualitati, aissneegs wisleelakos augstumus. Bet schi ir ta weeta, kur seeweetes logika taifa sawu nelaimigo Salto mortale. Un es gribetu seeweeschu teesibu aisstahwem, kuras lihds schim naw bijuschas peeejamas nekahdam zitam redses stahwollim, ka likumigai un intelektuelai seeweetes atshwabinaschanai, parahdit, ka te winu peerahdjumu tahpinajums teescham drusku klibo.

Logiskais domu gahjeens, kuru es winu preetscha gribetu usswehrt, ir schahds: Taisni tadehl, ka seeweetes daba laujas pahrweidotees pehz ta, ko no winas prasa un uf ko winai dod teesibas, mums jaischkiras, waj mehs nahklotne ka seeweetes augstato mehrti gribam usstahdit raksturigi seewischligos kulturas usdewumus, padarit mahjas dsihwi dsilaku un zehlatu, waj spezialos wihreescha kulturas usdewumus: darbu un produkziju materiala un gariga nosares. Waj mehs lai pirmā weeta usstahdam prasibu, lai seeweete zil tahlu ween eespehjams attihstas par seeweeti, waj par zilweku? Waj lai peenemam, ka winas spehki wislabal teel no-darbinati seewischliga, waj wihrischliga darba laufos?

Preetsch seeweeschu teesibu aisstahwem schis jautajums ir ahtri ischkiram. „Lai seeweete,“ winas saka, „til attihstas par pilnigu zilweku un pilnigi attihsta sawu garu! Mehs ar nesatrizinamu palahwibu tizam, ka par muhsu seewischligo dabu neweenam naw ko usbudinatees, gan daba pati aissfargas sewi.“

Bet waj tad newaretu saprast, ka ja no weenas pufes peedsihwojumi mums mahza, ka seeweetes daba laujas modifizetees no prasbam, kuras winai usstahda un no teesbam, kuras winai atshst,

tad wina ari mahtes un simpatiskās dšihwes fferās buhs padota modifikacijai pehz prasībām, kahdas winai usstahdis un teesībām, kahdas winai tiks dotas? Waj tad naw saprotams, ka ja israh-dijeēs, ka weena dabas data — inteligenzes data — aif nodarbinašchanas truhkuma war isnihkt, tas patš war notikt ari ar otru? Un ka juhtas tāpat wajag isstrahdat, kā prahtu? Wajadsetu apdomat, ka juhtas, kuras saistitas ar sinameem jehdseeneem, teef stiprinatas, ja kahda zilweta sapni, wina zeribas, eeradumi, wina darbs un atminas saistas ap ņheem jehdseeneem, ka zaur pastah-wigu atkahrtošchanos juhtas top dšilakas un daschadatas un arweenu wairak apweenojas ap sinamu pahrleezibu rinki, beeschi pee tam atahlinadamās no otra tahda rinka? Waj tad naw sinams, ka ņpehziga ņajuhta no ņahkuma zenschas pahrweidot wiņas zitas ņajuhtas, lai wehlaņ, atņwabinadameēs no ņakara ar zitam juhtam un aprobeschodama winas, pazeltos par waldneeku?

ņhis jau ari ir eemeņs, kadeht zilweks, kurņch ņinamā wirseenā ir tas ņpehzigakais, reisē naw ari tas harmonistakais un wiņpusigi attihstihakais, ka pat pee dabām, kuras usrahda wiņleelako wiņpusibu, atrodams weenmehr drustu weenpusibas un neweens newar noleegt ta peedņihwojuma, ka jo leelaks muhsu darbibas apmehrš, jo masak intensiwi mehs strahdajam katrā nosarē, jo wairak darbibu mehs apnemam, jo nenoteiktaks buhs muhsu jehdseens par katru no winām.

Stipra ņajuhta nepahrtraukti pahrweido fantajju, domas un gribu, un tā eestahjas jauns gara stahwoflis. Wiņs teef pahrwehrtets. Tas, kas reis bij tikai lihdsellis, paleef par mehrti un tas, uņ to reis wehrņās muhsu leelakā dedņiba, noslihd lihds weenal-dšigai blakus leetai.

Grahmata, kura mums ņneedsa muhsu pirmo dšilo dšihwes gudribu, mas wahrdōs ņaka mums to paschu: „Neweens newar kalpot diweem kungeem.“

ņcho teikumumu warbuht ņeeweetes ņapratis labak, ja es wiņreeti peemediņchu kā peerahdijumu. Nekehdi ahreji ņchkehrņchli naw aprobeschojuschi wina juhtu attihstihchanos. Weenigais kawellis bij wiņriņchtkibas ideals, kurņch prasja, lai apņpeesch katru maigaku juhtu. Bet winam tomehr, ņaprotams, ņakarā ar kulturās lihmeni, katrā laikā ir bijis eespehjams tikpat brihwi, beeschi pat wehl brihwaņ, dšihwot ņawu juhtu dšihwi, kā ņawu gara dšihwi. Un tomehr neņkatotees uņ to, wina attihstiba rahda tikpat noteiktu weenpusibu weenā wirseenā, kā ņeeweetes attihstiba otrā wirseenā. Tā tad ihstais eemeņs buhs laikam zilweta dabas eerobeschojuns zaur tikto mineto pņchologisko likumu, ka wiņch eeguwis pilnigaku attihstibu weenā wirseenā uņ nepilnigakas attihstibas rehina otrā wirseenā. Dšihwē wiņs ņinamā mehrā japehrē atsakotees no kaut ka zita.

3It daudņ zehlu, ņmaltu juhtu wiņreescheem nebij jaupure breesmigi ņazensibas zihnai weenam ar otru. Wiņreetis newareja

felot sawam mehrtim, neattihstidams fewi wehl pawisam zitas kaislibas, nekà daito genija radischanas preeku. Tos, kuruš nedšina winsch, dsina pa leelakai datai godfahriba, waldischanas kahre un peknas kahre. Un schis kaislibas pamasam fahktu ari seeweetes dwehsele apkarot maigàs juhtas, gadijumà, ja wihreescha darba lauks paliktu par winas galweno interesi. Wisas winas dwehseles smaltàs fahnites usfuhktu jaunu baribu no jaunas semes un tà ari winas buhtes seedlapas peenemtu zitu krahfu.

Tee, kuri „tiz“, ka seeweete uf ilgaku laiku war usglabat wifu sawu feewischkigàs juhtu dsihwes spehku preeksch gimenes un mahjas dsihwes usdewumeem un bes tam wehl eeguht pilnigu wihreescha intensitati un konzentracijju, wina genialitati, kur leetas grosas ap garigu radischanu un pehtischanu, ap atradumeem un weikala usnehmumeem — tee taisnibu fakot tiz kam gluschi zitam, nekà abu dsimumu weenlihdshbai. Wini tiz seeweetes absolutam pahratumam.

Ja seeweete teescham pilnigi spehtu ispildit abu dsimumu prašibas, tad wina buhtu ta, kuru daba bagataf apbalwojuš, tad pateesiba wina buhtu pahrzilweks. Un ja tas teescham tà buhtu, tad mums tagad nebuhtu feeweeschu jautajuma. Tad seeweetei, nestatotees uf mahtes stahwolli un behrnu kopschanu, buhtu laimejees šanemt wifu kulturās darba wadibu, tadehl ka mehš redšam jau loti agrās kulturās stadijās, pee šazensibas zihnas starp wihreeti un wihreeti, ka uswar newis spehzigakà meesa, bet spehzigakais garš un scho atšinu apstiprina pat teita, ka milšchi arweenu welt masakos.

Wairaf aif psihologiskeem, nekà aif fiziologiskeem eemešleem es gribetu tà teikt: ka tas pats ewoluzijas prozefs, kursch seeweeti lihds schim eesehlis par juhtu kulturfonda weidotaju, kamehr wihreetis bij ideju kulturfonda weidotajs, ari turpmaf weena dsimuma usdewumu nostahdis otra weetà preeksch otra, gadijumà ja katrs sawà laukà grib šafneegt to wisaugstako.

Schini šinà naw nekahda: tilpat tà — tà ari, bet tikai: waj — jeb!

Uri muhsu religijas dibinatajš, kursch uf juhtu dsihwi teeschi atstahjis wisleelako eespaidu, parahdija to wispirms ar sawu pašcha peemehru un wehlar peeteiza saweem peekritejeem weenmehr atzeretees, ka dsihšchanàs pehž leela gariga mehrka, nepeezeeschami prasa „atstahf tehwu un mahti“, tas ir personigus šakarus un juhtas nostahdit otra weetà. Un otra weetà wineem buhtu janoštahjas ari pee seeweetes, kura usstahda par sawu galweno mehrti aifšneegt to pašchu garigo augstumu, to wihreetis.

Te ir krustzeles. Te mums ir jaaiswehlas.

Tikai tahdà gadijumà, ja wisa feeweeschu dsimuma audšinaschana, darba un juhtu dsihwe beigs konzentrerees ap personigeem šakareem, war nahft ta padšilinaschanàs, ta seeweetes intelektuelàs buhtnes spehka peeaugšchana, no kuras rodas leele geniji.

Tas neatteezas tikai us genijeem, bet ari us raksturigeem laika tipeem, ka wini ir finama laikmeta wirseena isnahkums. Sparteeschu mahte eeguwa sawu leelo gara spehku, tadeht ka winas tauta prafija mahtes juhtu apspeeschanu; widus laiku seeweete palika par brihnumdaritaju-swehto, tadeht ka laiks teežas pehz tahda swehtuma; taifni ta pati histeriska istureschanas, kura seeweetei widus laikos peeschibra wisaugstako godu, bij par zehloni tam, ka seeweetes bareem usstahjas par raganam, tai laikmeta, kad pehz winam stipri tika peeprafits. Rokoko laika smalka dama bij tikpat weenaldfiga mahte, ka sparteete, tadeht ka ari winas laiks prafija mahtes juhtu apspeeschanu, ja ari ais zitadeem motiveem.

Simans laika tips zelas arweenu no finamu momentu apspeeschanas un zitu kalpinaschanas.

Genijs sawu kahrt rodas no ta, ka finamas ihpaschibas zaur eedsimtibu un islasti, kura peesleenas laika ideala wirseenam, teek kalpinatas. Bet galwenā kahrtā no ta, kahdas ir wesela laikmeta teefime un ilgās pehz kaut ka weena, war isjuft, ka sagatawo geniju. Tadeht ka eedsimtibas un islastes nepeeteef, lai isskaidroptu, kas — nestatotees us wiseem isskaidrojumeem — weenmehr paleef brihnumis, un ta ir genija dsimschana. Sula ir uskabhpusi stumbrā un saros, pirms wina seeda un augli parahdas deenas gaisma: laika ilgās, tautas dsihwes wajadsiba teežas genijam pretim pirms winsch wehl ir dsimis. Schini dsitaja nosihmē katrs leels gars ir sawas tautas behrns. Un to domā Renans, kad winsch saka, ka wajadsigs wismas weens miljons zilweku, ko dsendet weenu geniju — tāpat ka wajadsigs miljons roschu, ko isspeest weenu weenigu pileenu roschu ellas.

Ja nu mehš peeturesimees pee domām, ka zilwezei no wisleelakā swara radit tahdus seewischligus gara brihnumus, tad ari mums zitām seeweetem, jo ahtrat jo labak, japeeradinas usstatit muhsu personigos sakarus par blakus leetu. So seeweetes dabas sadalischanas starp gimenes sajuhtu un wispahz zilwezigo sajuhtu, ir wainiga, ka no weselas tautas kopigas dsinas un no finamām, noteikta wirseena ilgām nefad naw zehlees augstakās schiras seeweetes genijs. Weenigi ja wis seeweeschu dsimums wairs ilgaf pirmā weetā newehrsis sawus spehtus us simpatisko dsihwes sferu, bet wihrischkigo garigo radischanu usstatis ari preesch sewis par to augstako, seeweetes radoschais spehks war tilt padarits straujaks, un zilwezei beidsot dot seeweetes-genijus, kuri pilnigi buhs lihdfigi wihreescha genijam. Bet pirms tas waretu notikt, seeweetes spehkeem gadu simteneem ilgi buhtu jateezas tai paschā wirseenā, ka wihreescha spehkeem, tāpat ka jau katrs atfewischts wihreescha genijs radees no weselu gadu simtenu publem un zeribām un no sawa pascha laikmeta dsihwām un darbigām teefmēm pehz weena mehrta.

Bet ja apsinigi par seeweetes galigo mehrki usstahda aissneegt wihreescha leelako garigo augstumu, jaturas pee tam domām, ka weenigi tahdā gadijumā wina no dsihwneeku mahtes taps par pil-

nigu zilweku, israhdiſees beſ ſchaubàm, ka tahdà paſchà mehrà tà tika nowahjinata ſeeweetes inteligenze no ta, ka winu neiſleetoja, tagad nonihts winas tibri ſeewiſchigàs ſajuhtas. Ka leelakà dala ſeeweefchu tagad wehl ſawu augſtako laimi redſ ſeewas un mahtes ſtahwolli, nepeerahda neta preeſch nahtotneſ. Domàs kuſtas ahtri un nonaht pee mehrka ahtrak neta juhtas, kuras tikai lehni wirſas uſ to puſi, kur domàs aiſſteiguschàs pa preeſchu. Ja reiſ wiſſ ſeeweefchu dſimums ſawam attihſtiſchanàs darbam buhs uſſtahdijis par mehrki aiſſneegt wihreeſcha leelakos garigos augſtumus, tad ari juhtas pehž nedaudſ gadu ſimteneem ſaſtanà ar to tiks pahrweidotas. Iſglibtiba, eeraiſtais darbs, darba iſwehle, eedſimtiba, iſlaſe — wiſſ taſ kopà darboſees dſiht ſeeweeti, tà wihreeti radit materialas un garigas wehrtibas. Seeweetèm arweenu maſaf buhs laika un wehleſchanàs preeſch erotiſko un ſimpatiſko ſajuhtu attihſtiſchanàs, un dſimuma uſtureſchanàs dſina — tà ka mihleſtiba winai nepeedos zehluma — pilnigi dibinati iſliſſees winàm brutala. Skola tad uſtureds weenigo klaſi, kuru juhs tagad iſejeet; ta buhs klaſe preeſch ſihdameem behrneem, kur warès atraſt nodarboſchanos ſeeweetes, pee kuràm mihleſtiba uſ maſeem behrneem parahdas, kà neiſdſeedinams atawiſms.

Sehdſeenam „mahja“ (Seim) buhtu arweenu maſaf ſatura; ſabeedriſkà dſihwe, klubi un ſatliſme arween wairak aiſnemtu brihwo laiku un nodarbinatu domàs un juhtas.

Bet ko gan teiſs ſchi laika oponenti?

Wini teiſs, ka dſihwe no ſchis weenmulibas paſaudès beſgala dauſd daituma un intereſes. Wini teiſs, ka jo maſaf noſihmè mihleſtiba, jo wairak garigi attihſtiti zilweki noſkatas uſ laulibu no augſchàs, jo ſemati noſlihðès inteligenzes lihmenis, tàpat kà widus laiku lihmenis pa leelakai dakai noſlihdeja no apdahwinatako zilweku zelibata, aiſ toreiſ waldoſchàs nizinaſchanas pret laulibu, ja ari ta zehlàs aiſ ziteem eemeſleem. Wini teiſs, ka no ta laika, kamehr beigufees „weikalneezikà dſimuma noſihmes ſwahrſtiſchana“, ari ſweramàs garigàs wehrtibas tapuſchàs arweenu weeglaſas. Wini teiſs, ka tagad kulturàs peeleeekamo kambari war peebehſt pulka maiſeem, kuri lihðſ augſchai pilni ar wiſderigakeem produkteem, bet žil maſ tagad ir leelu un meſchonigu, organiſki brihwi uſauguſchu geniju, ka wihriſchki, tà ſeewiſchki.

Un teiſs ari, ka literatura un mahkſla noſlihdejuſchàs ſemak, kamehr wihreetis paſaudejis abas ſtiprakàs inſpirazijas: daitumu ſeeweetes juhtàs un winas ahrejà buhtnè. Tadehl ka ir ſinama parahdiba, kura tagad naht preeſchà kà iſnehmums, bet ja ſeeweete intenſiwi peeſops ſtudijas un ſportu, tad taſ paliks par likumu, ka ſeeweetes kermens ſaudè ſawu ihpatnejo rakſturu un paleef wihriſchigaks.

Un beidsot oponenti teiſs, ka dſihwe wiſpahr neefot tahdà mehrà tapuſi zehlaka, kà domats, pehž tam kad ſeeweete — kura

tagad wiſu ſafneeguſi un pilnigi noſtahjuſees wiſhreetim lihdſās — war wiſās weetās nodarbinat ſawas mahtes ihpaſchibas. Uri ſeeweete uſ wiſu tad ſtatitos no „praktiſkā“ ſtahwokka, neſlimotu ar par daudſ leelu ſentimentalitati, waj ar par daudſ leelu neapdomibu. Preekſch nebuhſchanām winai buhtu ſlaidraks un auſtaks ſtats un leelakais ſlaits ſeeweefchu, tāpat ka wiſhreeschu luhtotu aprobefhot genija un juhtu zilwela meſchonibu pee abeem dſimumeem, ſeeweete, kā wiſhreetis, mahzitos „nemt paſauli kaſda wina ir“, ſcho gruhito mahkſlu, kurā lihdſ ſchim tikai daſchi wiſhreeschi aiſſneeguſchi pilnigu meiftaribu.

Bes kaſdas uſbudinaſchanās eſ ſew ſtahdos preekſchā, ka ir eefpehjam tahda nahlotnes aina. Tadehl ka taſ, kurſch tiz attiſtibai, ir tikpat maſ peſimiſtiſ, ja leeta groſas ap to, waj daba wiſpahr pati ſpehj ſewi ſargat, zil wiſnſch ir optimiſtiſ atteezibā uſ dabas eefpehju katrā kulturās laikmetā paſchai ſewi ſargat.

Stahwokliſ, kaſdu eſ tilko attehloju ir tikpat eefpehjamſ, kā galigā gimenes dſihwes iſwirtiba pa Romas keiſaru laitu, waj kā widuſ laitu dabas nomahkſchana no aſleſeſ. Bet tikpat droſchi, kā germani eelaufās Romas walſti un reneſanſeſ laikmetſ widuſ laiſōſ, no zilwela dabas, kura ir neiſſmelami bagata ar atjaunoſchanoſ, radiſeeſ jaunſ laiſa garſ. Un pehž tahda inteligenzeſ laikmeta, kaſds te attehlotſ, nahkſ otrſ, kurā reakzijas ſpehkſ radiſ ſeeweeteſ idealu lihdſigu Homera Herai ar gowſ azim, ſemu peeri, bet ar Herakleſa baribu breeſtoſchās kruhtis!

Eſ nepawiſam nebihſtoſ, ka zilweku dſimumſ waretu iſmirt no ſeeweefchu emanzipazijas. Eſ tikai teizu, ka no teem, kuri par ſeeweeteſ idealu uſſtahda wiſhreeschu garigo augſtumu aiſſneegſchānu, logika praſa atſiht, ka iſmirſchana buhſ galigās ſeſas, gadijumā, ja wini aiſſneegſ mehrti. Bet winas neiſſneegſ wina, tadehl ka ſeeweete par laimi ir beſgala dſilaka, bagataka, dailaka un — augli-gaka buhtne, nekā ſeeweefchu teeſibu aiſſtahweſ.

XI.

Lai apgahſtu manu apgalwojumu par pſichifko aprobeſchotibu, ir atſaukuſcheeſ uſ ſeeweeteſ leelaſām dahwanām un ſewiſchki beeſchi ir tizis noſaukſt Sonas Rowalewſkas wahrds, kā peerahdijumſ, ka leelas juhtas lauſas ſaweenoteeſ ar leelām gara dahwanām. Ta eſ nekad neeſmu noleeguſi.

Bet neweeneſ no maneem ahrejeem peedſihwojumeem, kaſ atteezas uſ manu ſeeweefchu jautajumu ſapraſchānu, man naw dewiſ tahdas ſlaidribas un noteiktibas, kā taſ apſtahkliſ, ka man bij iſdewiba eepaſihteeſ tuwat ar ſcho wiſleelako ſeeweeteſ geniju, kuru radijuſi muhſu gadu ſimtena otrā puſe.

Waj tad tee, kuri pret mani atfauzas uf Sonu Rowatewsku ir pilnigi aismirfufchi winas dšihwes aprakftu no N. Lesler? Scho dšihwes aprakftu, kurfch nefkatotees uf weenpušibu daschôs uffkâtôs, tomehr pahrleezinoſchi atklahj pateefibu: ka wiſu Sonas Rowatewſkas meitas, feewas, mahtes un mihoſoſchas feeweetes tragiku ar winas wairat waj maſak dšileem konfliktēem radija newis taš, ka mihleſtiba naw ſaweenojama ar geniju, bet taš, ka leela geniala produkzija naw ſaweenojama ar peenahkumeem un ruhpibu ſee-wiſchligâs ſferâs.

Sona Rowatewſka pati bij pirmâ, kura to uffwehra. Wina, kura jauna buhdama pahrgalwigi uffſtahjâs pret Spenſeru par ſee-weetes teeſibâm — pee kam Schorſch Elliot ſpehleja godalgaš pee-ſpreedeja lomu — winai, kura toreis wehl bij pahrleezinata, „ka ne-apgahſchamâ pateefiba“ ſtahw winas puſe, winu paſchas peedſi-wojumi pahrleezinaja: ka pareiſafais uffkâtš bij taš, kuru aiſſtahweja Spenſerš.

Wina juta deenu pa deenai, kâ winas nepeetika dšihwes daſcha-dajeem ufderwumeem, zil neſpehjiga wina bij atraſt lihdselkūs, ko aplaimot ſawuš lihdszilwekūs. Reiſēm winu ſagrahba naidš pret wiſu winas garigo attiħſtibu, kura to bij aiſkawejuſi dšihwot dšihwi. Winai nepeetika ſajuſt, kâ juta Staëla kundſe, kura labpraht buhtu atderwuſi wiſu, kaš winâ bij no gara par Rekamjê kundſeš ſkaiſtumu. Ne, Sona bij wehl daudš iſſchleħrdigata: wina wairakkahrtigi ap-galwoja, ka wina ſawas literariſkâs dahwanâs atmeſtu latram, kuram liktoš, ka ir wehrts papuhletees winâš uſzelt, ja wina no ta waretu ko pahrmaint ſawâ ſeja! Un wina apgalwoja, ka wina wiſu ſawu matematika geniju un ſawuſlawu labpraht atdotu par kaħdas pilſoniſkas ſeeweetes weenkahrſcho mihleſtibas laimi. Bet — wina ſinaja ari, ka ja wina to dabutu, gaš winai tomehr neliktu meera. Ziħna ſtarp winâš gara dšihwi un winâš ſirdš juħtâm buhtu ſaħkufeš atkal no jauna, ta ziħna, kura winâš dšihwi til ſaħpigi ſaħpoſija un winai nelahwa pilnigi atdotees weenam no ſcheem ufderwumeem, iſnemot winâš jaunibu, kaħ wina nomahza ſewi ſeeweeti un tâ pilnigi attiħſtija ſawu matematiklo geniju. Par kaħdu maħſu — to wina pati ſinaja wiſlabak. Un tadeħt Sona Rowatewſka ſawôs peħdejoš dšihwibas gadôs iſturejâš pret ſeeweefchu leetu ar leelu ſteptizizmu. Wina palika pee ta, ka atſwabinaſchana wajadſiga. Bet wina bij zeefchi pahrleezinata, ka nepeezeefchamš weenam no abeem dšihwes ufderwumeem atdotees pilnigi, lai eeguhtu ſpeħtu un meeru. Un wina pati ſajuta dšiki, ka ja ſeeweete, kura no dabâš gatawa uf atdoſchanoš, uſupurê ſewi gara darbam, wina top par nelaimigaku un nepilnigaku buħtni, nekâ zaur pretejo upuri. No wiſa ta Sona neatrada wahrdu, ko noſodit ſeeweefchu teeſibu aiſſtahwuju pawirſchôs uffkâtus atteezibâ uf dšihwes ſareſchgitajeem jautajumeem, ſewiſchki uf ſcho weenu problemu, kuru wina no ſawas puſeš bij atraduſi neatriſinamu: ſeeweetes dšihwi harmoniſki ſawe-

not ar garigu produkziju. Winai tas bij ūkaidrē, ka dšimums, turam mihlestiba weenmehr nošhmēs augstako mehrti, nekad, kā dšimums, nepazelfeēs lihds wihreeschu dšimuma intelektualeem augstumeem.

Sona Rowalemfka sinaja ari, ka lai gan Šhoršč Elliot minetā diwkaujā ar Špenseru ar wahrdeem un ar mahtes smaaidu raidija winau, Sonu — toreif jaunu, dedšigu seeweeschu leetas zihnitaju — mehrotees ar filosofu, ta pateesibā bij wina pušē. Wina ūaprotams, wehlejšs ari seeweetes atšwabinašchanu no likumu ūpaida. Bet preešč winas tas ūwarigatais nebij tas, ka seeweetei wajadsetu pazeltees lihds wihreescha lihmenim. Šwarigs bij tas, ka seeweete dabutu brihwibu isleetot, wišus ūawus intensiwi noteizoschos eespaidus, wišus masos, smalkos, tilko manamos eespaidus, ar kureem weena seeweeschu paaudse pehž otras kā mahtes un mahjš mahtes isaudšinajuščas maiguma juhtas, peenahkuma apšinu, labprahtigu usupureschanos, kuras wehlať ūpihdoschi isteizās leelajōs zilwezes radišchanas darbōs.

Wiša Šhoršč Elliot produkzija isteiz weenigi winas dšihwes ušfkatus, kuri leelo likumu par neišnihzinamu energiju pahrneša etikas laukā. Katra darba ūelas pastahw ilgi un isplehščas tablu ap winau. Išwehle starp weenu waj oturu leetu, kura noteek katru brihdi un pee katra neeziga apštahla, ūchi iswehle rada raksturu, noteiz tipu, weido juhtas. Ja es pastahwigi iswehlos tā, ka topu neustizigs ūaweem augstakeem peenahkumeem, es peeradinos neewehrot šinamus peenahkumus, ja es padodos šinamām azumirkligām ūajuhtām — tad wehlať ūchi iswehle, ūchee eeradumi, ūchi padoschanās neš ūawus auglus manas dšihwes leelajōs azumirklos. Un mans liktens nepeeluhdsams stahw manā preeščā, wišč ir neišbehgami radees no wišām tām ūelām, kuras zehluščas no manas pirmās padoschanās tam, kas man toreif islikās tilai nenosihmiga wahjiba. Un no ūchim iswehlem, ūcheem eeradumeem, ūchim ūajuhtām, kuras pahrdšihwojuščas wefelas paaudses wihreeschu un seeweeschu, tuhtstosch smalku pawedeenu ūaistas par ūaitēm, un ūchis weeno wefelu ūabeehribu un isglahbj tautu breešmu brihdi. Preešč Šhoršč Elliot dšihwes ušfkateem tadehl bij no wisleelata ūwara, ka katrai masai pilšehtinai paūaulē buhtu ūawa Poisera kundse, kura ar ūawām ūiršnigām mahtes juhtām un ūawu wefeligo dšihwes gudribu ūawā aplahrtne atwehrtu plaschalas ūirdis un noskaidrotu prahtus, ūawa Dollu Wintrop, pee kuras platajām kruhtim ir weeta ari behnam, turam naw mahtes, kura miħštām rokām prota apseet dšilas wahtis un tā katrā neattihstītā dwehšelē štīprinaja labširdibas waru.*)

Šhoršč Elliot pati sinaja, ka wina ar ūawu juhtigo ūirds-apšinu nekad nebuhtu warejuš tikt galā ar ūawu produkziju, ja wina buhtu raustita starp diweem peenahkumeem ūchurp un turp.

*) Škatees Adams Bede un Silas Marners.

Bet winai nebij behrnu, un winas wihram bij dsila godbijiba un firfniga simpatija preekseh winas darba. Winam bij laiks un patifschana usnemtees wiws toš masoš peenahkumus, kuruš wina newareja ispidit un tahda kahrtiba schini gadijumâ weizinaja abu laimi. Bet ja wina pascha darbs buhtu winu kawejis fargat winas darbu un ja mahtes laime buhtu peepidijusi winas buhtni, tad fekas no ta bes schaubâm buhtu konflikti, turi nahktu par launu winas darba strajumam un mahkslineeziskai gatawibai. Mehs jau muhsu paschu literaturâ esam redsejuschi schahdu eespaidu peemehrus. Starp teem bij N. Lesler, kuras produkzija winas raschoschanas pirmajâ laikmetâ bij nabagaka ar dsihwu saturu, bet mahkslineeziskaka formâ, nekâ pehdeja.

Seeweete, kurai ir divas, beeschi loti neweenadas nodarboschanas, pirms starp winam teel rausita no weenas uf otu ar neis-behgamas nesaflanas fajuhthu. Bet tahda nesaflana uf ilgu laiku naw ponesama. Beidsot reis jaiswehlas, waj turet ahrejos usdewumus, waj gimenes dsihwes peenahkumus par swarigaleem. Tahdâ gadijumâ masoš ildeenas konfliktôs isschiras par wirseenu, kuru gahjusi leelâ dsihwi noteizoschâ iswehle un firdsapina wairs nepahmet, ka tas, ko dod otrâ weetâ, naw no augstakâs wehrtibas. Ja nu seeweetes usstahda tahdu pamata likumu, ka winu garigâ isglibtiba preekseh kulturâs ir no leelaka swara, tad winu ildeenas iswehlêm un eeradumeem buhs japeemehrojas un wini peemehroses schim wirseenam. Un tâ winu dsihwes simpatiskâ puse isstrahdatos masaf.

Bet tahdâ gadijumâ jau nektuhtu brihwaka wisa winu individualitate, bet tikai weena dala no tās, kamehr otra buhtu apspeesta? Kurai dalai no seeweeschigâs personibas tad ir leelaka nosihme preekseh wisa seeweeschu dsimuma un preekseh nahkotnes kulturâs? Klaušimees, ko atbildejuschas wisas muhsu gadu simtena garigi apdahwinatakâs seeweetes: „Augstakais seeweeschu dsimuma dsihwes weids, spehzigakais moments pee wina leelakeem indiwideem ir simpatiskâ dsihwe un ne garigi produktivâ.“

Schi atbilde stan no Staëla kundses, no Schorsch Sand, no E. B. Browning un no Schorsch Elliot darbeem. To paschu atbildi dewusi ne tikai Sona Rowalewska, bet ari zitas loti apdahwinatas seeweetes, ar kurâm es personigi esmu stahwejusi sakarâ, kâ peemehram Magdalene Dorefen, N. Lesler, Ernst Ahlgren. Wahzija ir Laurai Marholm preekseh ta dsili wahrdi; lai to isfuhdsetu, Anglijas smalkakâ seeweete, Schorsch Egerto, raksta fawus ismekletôs seeweeschu dsihwes status. Franzijas eewehrojama seeweete-rakstneze, Alwede Barin, usšwer to weenmehr no jauna.

* * *

Leels dsejneetschu ihpatnejais pahrakums man nenoleedsami litâs rahdam, kur seeweetes gars pazelas wihreescha gara augstumôs

un tur ne. Kas atteezas uf idejām, tad naw neweenas genialas seeweetes, kura tani finā buhtu orginela. Uf winu ir darijis eespaidu weens waj otrs wihreetis, kura wina garigi waj personigi stahw wistumaf. Echirardena kundses asprahstīgās eedomas, ka Echorsch Sand darbi apstiprinot isteizeenu: „le style c'est l'homme“, neatteezas tikai uf winu, bet uf wišām winas mahsām. Wiša Echorsch Elliot produkzija dsejiski atdsehwinaja Ronta un Spenšera mahzibas; Ghyona kundses „garigais dehls“ bij ari winas „garigais tehws“, Staēla kundses audsinatajs bij Rusō — pirms Benjamina Konstanta un wiseem ziteem! Sonas Rowalewstas skolotajs bij Weierstrass un Bastijens le Paschs mahzija Mariju Baschirzewu... Bet kadehl usfkaitit atfweischklus peemehrus? Wiša seeweetes gara wehsture ir weens weenigs pamatots peerahdijums, ka winas orginalitate naw meklejama tur, kur ta wihreetim wisšpehzigata. Ne, winas orginalitate ir ta, kura Safo wahrdam zaur gadu simteneem kā lefma lita degt lihdsās Heloises wahrdam un bij par eemestu, ka Birgita, Katarina no Sienas un Ewehtā Terese sawu mahtes sirbi padarija par altari preeksch deewischlās uguns, ka mahtes wehstules meitai padarija nemirstīgu Sewinē kundsi, ka La princesse de Clève ir grahmata, pee kuras mehš wehl tagad raudam, ka masa meitene — Echarlote Bronte — isdara brihnumu, Wileta personā rabidama wihreeti, kursch dsihwo ar katru nerwu. Seeweetes orginalitate ir ta, kura Staēla kundsi padarijusī par diwu nemirstīgu meitu mahti un Echorsch Elliot par daudsu nemirstīgu seewu, bebrnu un firmgalwju mahti. Aldoschanās, maigums, dsihwa simpatija, smalka, ahtra nowehroschana, sirsniga šapraschana, wišs tas isaug par augstako mahkslu dsihwes attehloschanaī tais nosarēs, kur seeweetes juhtas un genialās inspirazijas straujums nosihmē weenu un to paschu.

Kad es teizu, ka seeweetes „mešhoniba“ aprobescho winas geniju, tad es domaju taišni scho intensitati weenā wirseenā. Juhtas top orginelakas nekā domas; individuelee usfkati bagataki par laikmeta usfkateem; daudspušiģā un konkretā usnemschana top stiprāfa par weenibas un wišuma šapraschānu. Kadehl ari seeweetes sawā produkzijā tikai lirikās, romana un wehstulu nosarēs ir aissneeguščas wihreescha augstumu.

Dsilus un ilgus sinatniskus pehtijumus, kombinazijas spehju, kura faktus šalasa weenibā, asu un patahpenistu analisi, leelo sintesi, konsekwentu peetureschānos pee usstahditeem prinzipecem — wišu to, zaur ko atsčhiras filosofš, teologš, politikis, soziologš, sinatneeks, atrod masaī attihstītu pee seeweetes, tāpat augstako fantazijas lidoschānas spehju. Ari leelakee epistee un dramatiskee dsejojumi un leelee musikas un tehlojoschās mahkslas raschojumi praša scho spehlu, kura seeweetei naw. Ari wihreetis smel sawu eedwehsmi no leelām juhtām. Bet winsch walda pahr winām, kad winsch no winām weido; winsch isdsejo sewi sawōs darbōs un atfwabinas tā no wifu

uffuhzofchäs juhtu waras. Wihreescha genijs pee rafchoschanas tä fatot dubultojoas: ir reisë wihreetis un seeweete. Uri seeweetes genijs dubultojoas, tik zaur to, ka winsch iop diwreis seeweete. Genija genialitate pastiprina winas seewischligo genialitati, kura pastahw spehjä mihlet. Tadehl, ja wina isschirtos apspeest fawas firds prafibas, lai labat waretu nodotees produktzijai, wina pasaubetu ne tikai laimi, bet ari genialitati. Winas genialitate tä tad ir weens un tas patš, kas winas seeweetes dšihwes augstakä isteikfme. Bet schaj intensiwai dšihwei jaisflehdš tikpat intensiwa dšihwe idejas labä, tadehl ka par daudš leela spehtu attihstiba faraušta abrobeshotu buhtni.

Schi genialä spehka deht seeweete ari ir tik spehjiga uf asimilaziju, zaur kuru wina weelu, ko winai dewis wihreescha genijs, war sewi tik labi usnent un pahrsrahdat, otreis pahrweidodama rafchojumus uf skatuwes, waj atdodama winus tä reproduzejoscha mahkslineeze. Bet schis genialitates aprobeshotiba ir wainiga, ka neweens seeweeshu kahrtas skatuwes mahkslineeks naw tapis par Moljèru, waj Schellpiru. Schi rezepitivä genialitate ir ari ta, kura seeweetes-waldneezes padarija leelas. Winas prata ismantot eewehrojamus wihreeschus, kuri atradäs winu turbumä un lihds augstakai palahpei attihstit seeweeshligäs ihpashibas, no kuräm pasihst labas mahtes un mahjas mahtes, tas ir kahrtosjoscho, kopä saturoscho un wadoscho spehtu.

Ea ir losana un peeklahwiga genialitate, kura rakksturo seeweeti wisös leelös kulturäs laikmetös un wisäs kulturäs nosarës. Wina dsina seeweetes pulkeem salafitees greeku filosofu skoläs, tä wehlat ap basnizas tehweem un ap wisu laiku eewehrojameem wihreem: tä winas eeguwa leelu isglibtibu, usnehma wisu ar inteligenzi un bij laisligi partijas draugi. Bet no ta seeweeshu pulka, kuras klauffjäs Pitagora mahzibas, neweena nepalika par jaunu meistaru, no tam mahzitäm seeweetëm, kuräm swebhtais Hieronims ir rakstijis ne masak par peeздеmit wehstuku ne no weenas neishahza „basnizas mahte“. Wisas ar wahrdu waj wispahp peeminetas seeweetes, kuras antikajä laikmetä, widus laikös, renesanfes laikmetä un jaunakös laikös ufstahjäs mahkslas nosarë, beeschi stahw sakarä ar kahda wihreescha wahrdu — peemehram ar Steinbacha, ar wan Eita — un tehwa, waj brahta, waj skolotaja slawa zel meitas, mahfas, waj skolneezes wahrdu. Seeweete beeschi ar aifgrahbjoschu smalkumu un peemihlibu ir darbojusees, tai paschä wirseenä, kä wihreescha genijs, no kura wina mahzijäs un dabuja eedwehfmä. Winas stipurms un leelums ir padarit kaut to krahschnatu. Winas dabai peemihst waronu kults, winsch ir winas tijiba un wina kalpo winam ari ahypus religijas. Rad Kristinai da Pizzano usdewa usrakstit Karla V. wehsturi, winas darbs iwhehtäs par slawas dseefmu, no kuras dwesa smalkjuhtiga un dsila saphratiba un tas bij raksturigi. Raturu seeweetes darbu schini laukä — lai ta buhtu kritika, wehsture, waj memuari — entusiasms padara wehrtigu. Ja, entusiasms ir ihpatneji seewischliga

wehrtriba kulturās lautā, kad seeweete nerascho pati, bet eeleef winā tikai sawu strauji rofigo, mahkflineeķa temperamentam radneeziģo buhtni, ņcho sawas dabas behrniņņkiģo dalu, kurā ir ņeewiņņtribas ņahkums, un kura, warbuht, ir ņaprahtigata nekā meņņhonigā. ņņiņ meņņhonigi behrniņņkiģais un mahkflineeziņņkiais wiļzeens padara ņeeweeti til uņnehmigu preeņņņ wiņņņmalkatām notrahsām, peeņņņtir winai ņripru patiņņņhanu preeņņņ ņpoņņhuma un krahsām zilweķa dņihwē, padara, ka winas impulsi winu wada droņņņat nekā wihreeti. Tas dod winai ko no mahkflineeķa un behrna ņpeħjas dņihwot azumirklim. Seeweete neprahto weņela muhsķa pee kaħdām domām waj pee kaħda iņgudrojuma. Bet tadeħt winai ari pee garigeem uņderwumeem truħņņt wihreeņņķa leelās konzentrāzijas ņpeħjas. Par to wina uņnem aħtri, nojausķ dņili, juht ņtrauji, nowehro ņmalki un daudņpuņiģi ņinatnē, politiķā, filosofiķā un zītās taħdās leetās. Pahri wiķām leetām wina ir juhtiga ņawā gara dņihwē un top tadeħt, peħz Plutarcha iņteizeena, par ņleiti, kura ņkan pawadidama otra dņeedaņņhanu.

Tā ņeeweetes garigā dņiħwe kuņtas, tā pulķa ņiħķu maņu wiņniņķu pa upeņ wirņu, kura dņitumōs ir meeriga; wihreeņņķa dweħņele ir warena ņtraume, wina wełt dņilās wagas, pa kurām ņinatniņki peħtijumi, domas, kritiķa iņņtraħdajas liħdņ galigām konņektwenzēm.

Preeņņņ ņņiņ ņeeweetes intelektuālās orginalitates un winas daņņadām parahdibām buhtu laiķ atrast jaunas, iħpatneķas formas. Bet ņķai orginalitatei draud breeņmas tiķt iņpoņtitai no zensķanās peħz neprahtigas weenliħdņības un garigas ņaprahtības.

Un ņcho orginalitati nomahķa taiņni daudņņinatā ņeeweesķu leetās weizinaņņķana, neņkatotees uņ winas labumu waj launumu, ņķi weizinaņņķana, kura tā dņirnarwu atmens nospeeda weņelu ņeeweesķu paaudņi. „Rā eņ ņajutu ņcho ņpaidu,“ neņen rakņtija Ķilma Strandberg, kaħda Ćeniala ņweedru rakņtneeķe, „ka ņeeweetes literaturai wajadņeķa ņinamas tendenzeņ, noteiķtu robeņķu, ka winai uņņtaħdija ņinamus noteiķumus! Rā tas mani trauzeķa, padariķa ņkeptiķtu, ka eņ pati kauneķos no ņawa patoņa, pat winu niķinaju — un tomeħr wiņņķ bij tas dņitakais, kas no manis mełķeķa iņlaustees — pati ņeeweetes buhtnes lirika, kurai wajadņiģa wiņlelakā briħwiķa, lai wina uņpluħtu par aiņtraujiņķu patoķu, kursķ aiņtrauj ņirdiņ.“

Eņ pati ņweħreķu Ķanibala ņweħraņtu wełtit ņawu neiņdņeħņķamo naidu ņķim ņpaidam „par labu ņeeweesķu leetai,“ ņķim weenpuņiģam ņpreedumam ņakarā ar derigumu preeņņņ ņeeweesķu leetas! ņķee mulķoķoņķee ņakari ļaiņtiħra liħdņ peħdeķam no ņeeweetes ņma-dņenēm, tadeħt ka aħtrak ņeeweetes perņoniba nebuħs atņwabinata no ņpaida, kas tagad galwenā kaħrtā kawē ņeeweetes dot to weenigo, kas winām ir ko dot: sawu iħpatneķo ņeewiņņkiģo eņ.

Tikai pee absolutas briħwiķas — no liķuma leħdēm un ņaitēm, no ņabeedribas aiņņpreedumeem, bet ari no ņeeweesķu leetas dogmas — ņeeweetes teeņķam ņpeħņ parahdit, ļiķ augņtu war paķelteeņ winu

genijs. — Warbuht no biljona feeweetēm buhs weena, kura atradis jaunu domu — bet preekšč ta wišam pahrejām biljonām wahrda pilnā nošihmē jabuht brihwam.

Naw neweenas nokrahšas individualitatē, kura mums nebuhtu no šwara, waj nu wina peederetu wihtretim, waj feeweetei, un winai wajaga eespeht tāpat kā winām kaišligi un ar šekmēm atšst katru usbrutumū šawām ihpatnejām raksturam, tadeht ka šawadiba jašargā pat neezigakōš šihkumōš, lai mehš waretu šekot šawas buhtnes ihštajai teekšmei. Wina to war darit ar leelakeem panahkumeem nekā wihtreitiš, jo genialas feewišchlibas buhtne ir štarp zitu ari nenomahzama. Un ja ween feewišchligā buhtne reiš buhs atšwabinata, mehš eeguhšim nezeretas bagatibas. Mehš wišu ko waram išeletot: kā šwehšarkano kaišlibas leefmu, kura wišas paraštās formas šadedšina pelnōš, tā leelu mirdšošču aišgrahbtibu, kurā kaili un pahrdabigi, kā wijoles augštākā škana, dwehšele pazelas pret leelajām dšihwes mišklām. Mums wajaga dionišislā reibuma un apoloništlās štaidribas. Mums wajaga demonišlā špehta, kurch ir tas pats, kaš radošchais špehts un beš kura neweenam darbām naw genialitates šihmoga! Mums wajaga pašemigas pašchaisleedšibas, kura nemineta dara leelus darbus un nepeekuhšošchas rošibas, kura šawu wahrdu peeweeno pee leeleem darbeem; mums wajaga šwehtas weenteesibas ar pawafara rihta kreimenu šmaršču uš lauteem un šwana škanu šwehtku preekščwakarā, un mums wajaga leelas nebehdibas ar duhmu mahkoneem un wehtras šwaneem. Mums wajaga leelas tizibas un leelu šchaubu, leelas mihleštibas un leela naida.

Mums der ari leelā multiba! Ar to ir išteikts wišs, kaš atteežas uš individualitates brihwibu un wina nošihmē to pašču, ko neaprobeshotas kulturās išredšes nahlotne.

XII.

Kā tad buhtu eespehjamš progrefš, ja mehš wairs nedrihtštetu zenštees pehž weenlihdšibas ar wihtreeti? praša feeweetes. Eš atbildu: „Šaur to, ka feeweeshču leetas weizinataji peelaišchas šapraft, kaš tiš weenkahršchi šaprotams un nezehšchas šapraft nešaprotamo.

Ar ziteem wahrdeem: ja wini atšihšt, ka daba ir weenfahršchaka un dšilata, nekā wini domaja. Ja wini atšihšt, ka štarp muhšu dwehšeli un muhšu meesu paštahw nošlehpumainas šaites un dšila analogija un ka tas naw gadijuma darbs! Ja wini atšihšt, ka garigo dšimuma šawadibu išlihdšinaschana nowedis pee tās pašchas garigās neauglibas, kā tas atrodams pee hermafrodita fišislā šinā. Ja wini atšihšt, ka dšimuma šawadibu peepaturešchana ir noteikums preekšč pilnigas dailas gara attihštibas, tāpat kā tas ir pee kermena attihštibas.

Schini gadijumā, tā wifōs zītōs, wispirms jameklē peh3 nepeezeešamā — peh3 ta, kas nepeezeešami istel no lahdas buhtnes ihpatnibas — tad zīts wifš wehlat peeradisees patš!

Tāpat tā wihreeschu dšimums, ispididams šawu kulturās ufdewumu, atstahja wisleelato eespaidu uf juhtām, pee kam israhdijs, ka atfewišča wihreescha juhtu pafaule lahwās arweenu augstal un bagataf attihstitees, tā seeweeschu dšimums, ispididams šawu kulturās ufdewumu, darija wisleelato eespaidu uf ideju un mahšlas pafauli, pee kam ir israhdijees, ka seeweetes intelektuelā dšihwe no ta arweenu augstal un bagataf lahwusees attihstitees. Bet garigās žirkulazijas likums pee wihreescha leekas darbojas no galwas uf širdi un pee seeweetes no širds uf galwu. Tai pašā azumirkli, kad wihreetis šew par augstako mehrti ustahditu šawas juhtas tā attihstīt, ka winas wispilnigati parahditos behrnu istabā, tai pašā azumirkli, kad seeweete par šawu augstako mehrti ustahditu sewi tā isweidot, ka winas šehjas wispilnigat parahditos darbā ahrpus mahjas, wifš šajuttu. Šnahlums ir titpat nepareišs, ja mehš šakam $2 \times 2 = 5$, tā kad mehš šakam $2 \times 2 = 3$. Pehdejais lihdsinajas maldam preekšč emanzipazijas, pirmais kluhdam peh3 winas. Tam, kas grib nodarbotees ar augstako matematiku, weenigi teikums $2 \times 2 = 4$ ir augligš, tā preekšč ta, kurch wehlas, lai kultura aifšneedš arweenu augstakas formas, augligš ir weenigi nošajijums, ka žilweta dabai ir negrosams pamata likums, kuru Šwedenborgs — leelafais garš, kurch Šweedrija domajis par dšimumu problemu — redš isaugam lihds wišaugstakām debesš sferām.

Šit leelš buhtu šajukums, pee lahda nowestu pahrleeziba, ka dšimumu neweenadiba ir šems fišifšs likums, kamehr šabeedrišla žilweziga weenlihdsiba ir augstaks gara likums, titpat leela ir šekoščo weenfahrščo pahrdšihwoto šlehdseenu štaidriba: ka garigā šinā walda tee pašči noteikumi, tā pee šermena, waj ka lihdsās daudš leelām kopigi žilwezigām weenadibām atrodamas šinamas pamata neweenadibas. Šit leelas un dšilas winas teesčam ir, rahdis šikai abu dšimumu attihstiba, kura norišinasees pilnigā brihwibā. Šchi attihstiba, ja emanzipazija winu neewadis nepareišās šleedēs, ja domā usrahdiš arweenu pilnigatu ašimileščanos, no abu dšimumu pušes atteežibā uf otra dšimumu kulturās fondu, neišflehdšot tomehr arweenu leelafu noščkiroščanos atteežibā uf to, šo abas pušes raščoš.

Pa ščo žetu teesčam nonahšs pee atšwabinaščanas, tā preekšč seewiščtigā pahržilweta, tā preekšč iškeenas seeweetes, tā preekšč isnehmuma, tā preekšč likuma, tā preekšč tipiškas wideji apdahwinatas seeweetes, tā preekšč genialas seeweetes.

Bet ta atšwabinaššana, kura par mehrti ustahda wihreescha garigo lihmeni, ir ta weetā leelakai dafai seeweeschu ušlikuši jaunu miššigu špaidu, miššigi pahrpuhlejuši tās daudšās seeweetes, kuras nepeeder pee isnehmumeem.

No ta, ka es gadeem ilgi gandrīš katru nedēļu esmu novehrojusi to spaidu, kuru emanzipāzija atnesusi šev lihd, es saprotu, ka šchis spaids zelas galvenā kahrtā no ta, ka leelakā data seeweeshu leetas peekriteju šawu peerahdijumu un mehrtu smaguma punktu reds eeksch ta, kas no seeweetes reis isnahks, ka wina intelekta laukā taps pilnīga, ka wina zentifees pehz zilwezigās weenlihdšības ar wihreeti wišās atteezibās.

Kahdās tam bij sešas, ka tā pahrzehla smaguma punktu?

1. Ka tika atmetas loti swarīgās studijas par seeweetes dšimuma dšihwi. Ja, wišs tas tika ušflātits par kaut ko semu; nekšaitami nowehrojumi ir tadehl nolaweti, kurās seeweetes dabas dšilums un brihwiba parahdas tikpat šklaidri, kā garīgā produkzijā. Bagata, komplizeta, indiwiduela ušflata weetu par seeweeti, kūršč buhtu peegreesiš wehibu dšimuma momentam, ir eerehmis abstrakts un negeniāls ušflāts, kura gala isnahkums ir naidigs kulturai un laimei.

2. Seeweeshu kustības interese, masakais te seemeids, ir konzentrejusees uš neprežetas seeweetes, kamehr eewehrojamakais no kulturās pahrweidojumeem: prežetas seewas šahwollis tika atšahšs neeewehrots.

Prežetas seewas ihpašchuma un patšahwibas teesibai — weenigai seeweeshu kustības nosarei, kurā es jau daudš gadus teeschi esmu štrahdajusi un kuru es pahrsinu — preekšč diwdesmit gadeem parahdija dšihwu interesi. Bet ar katru gadu interese ir palikusi wehšata un tagad par scho jautajumu runā loti mas. Wehl prežeta šweedru seeweete — atteezibā uš šawcem behrneem, šawu personu, šawu ihpašchumu — ir tik pat nepatšahwiga kā idioti un noseedsneeki! Scho šawado nebuhschanu leelakā data neprežetu seeweeshu ušflata glušchi meerigi. Kadehl? Tadehl ka winas arweenu wairak wehribas peegreesch seeweetes nodarbošchanās weideem ahrpus mahjas un atšahj neeewehrotu, kur meklejams seeweetes waras ihštāis lauks, kur winai galvenā kahrtā wajadsetu atšwabinat un attihstīt šawus spēklus zaur atbidības šajuhtu, kahdu zilwekam dod tikai pilnigas zilwezigās teesības.

3. Seeweetes teel pamudinatas uš dedšigu šazensibu ar wihreeti, bet ne aiš personigas godkahribas, tadehl ka personigi godkahrigas seeweetes ir loti reti šastopamas. Seeweeshu leetai kalpot winas dšen, gandrīš waretu teikt, religioša dedšiba. Smalkas, juhtigas, bagati apdahwinatas dabas teel ispostitas, žitas, widus mehra dabas, spēešch fewi pret šawām teeksmēm uš studijām un arodneezisku darbu, pee kureem winas, nekšatotees uš nogurumu un wilšchanos, peekturas aiš miblestības uš seeweeshu leetu! Šo winas baidas, ka žitadi wihreetis išfmees seeweetes wahjibu. Seeweetes darba un eklamenu rezultatus seeweeshu leetas aiššahwji wehlat iššlawejuschī par eewehrojamām seeweetes spēhka parahdibām, kamehr tas teel ušflātits par to weenkahrschato leetu uš pašauls, ja kahds

jauns wihreetis eeguhst tahdus pat panahkumus. Un tas wehl wairaf apmiglo jaunās meitenes skatu uf to, zil pateesibā wehrtis tas, ko wina panahkusi zaur pahrpubleschanos.

4. Wifu seeweetes attihstibu par pateesu individualitati ar wefeli un spehzigu garu ir ispostijuschas studijas. Tadeht ka meitenem — weenlihdstibas interesēs — ir bijis jaiszeesch tas pats, kas wihreeschu dsimumam no tagadejās ahrprahtigās skolu sistemas.

5. Seeweetes, ar weenlihdstibu preeksch azim, nemas nespeestas no ruhpeem par usturu, metuschas nodarbotees ar to, no ka winas reti kad jutuschas pateesu spehtu attihstibas laimi.

6. Seeweeschu kustiba galwenā kahrtā ir nodewusees ufdehumam preeksch augstako schtiru seeweetem isgahdat eespehju garigi attihstitees un passtahwigi nodarbotees konturejot ar wihreeti, bet pee tam wina gluschi meerigi ir noskatijusees, ka uf semako schtiru seeweeschu wairuma gulfstas arweenu smagaks darba spaidis un preeksch sozjalā jautajuma un wina weenibas ar seeweeschu jautajumu seeweeschu teesibu aisstahwes ir bijuschas attas.

7. Seeweetes, kuras strahdā garigi, waj ar wihreeti kopā, ir ufstahdijuschas wihreescha peenahkumus sew par mehrti. Un tadeht winas sawā darbā naw isteikuschas paschu seewischkigi garigo personibu — pee schi darba winas beeschi tehruschās dsihtas no malda, ka gariga produkzija ir sime, ka zilweks peeder pee garigi augstakas kahrtas. Tā goda weetu eenehmis behdigs diletantisms un ne nodarboschanās ar wehrtigeem kulturas ufdehumeem.

8. Spezieli seewischkigee nodarboschanās weidi, mahja un gimene, ir nonizinati par sematu darba lauku, nekā nodarboschanās ahrpus mahjas, un prezetas seeweetes arweenu wairaf ir sajutuschas par tahdām kā garigām nabadsem.

Un beidsot — 9. Lai aisstaititu lihds fwehtajam dewinu staitlim — preeksch daschām seeweetes teesibu aisstahwem paschām seeweeschu jautajums zaur wina schauro eerobeschotibu ir palizis dogmatists waj pawirchs un arweenu wairaf teezas fashaurinat wifus problemus un winas eespeest sawa pascha teorijā.

Pehz manas dsilatās pahrleezibas, tas weenigais, kas seeweeschu jautajumam truhst, lai attal isaugtu no schlihbuma un uffeltu wehl spehzigat, nekā agraf, ir taisni schis jaunās domas, preeksch kurām es gribetu modinat sapraschanu: tas ir, ka peerahdijumu smaguma punktu, preeksch wisa ta, ko warbuht nahlotnē no seeweetem drihstetu sagaidit, gluschi weenkahrshi pahrzel uf to, ko winas preeksch kulturas jau darijuschas.

Paseminoschās atfinas weetā, ka seeweete gadu-tuhstroschus aiskaweta sawā garigā attihstibā, ne no atteezibām, kuras noteikuschas winas buhtni, bet zaur masaf waj wairaf spehzigeeem, nejauscheem ahrejeem gadijumeem, mehš teekam pee skaidribas, kura atswabina muhju paschapsinu: ka mehš pateesibā kulturā esam eelikuschas tilpat leelas, ja ari zitadas, wehrtibas kā wihreetis.

Un no ſchis paſchappinas iſaugs ſtarojofcha uſwaras apfina un nenomahzama firſniwa. Tad peenahls gals reis multigajam iſteizeenam „tikai meitene“, kurſch daſchâ labâ mahjâ lâ falna uſkritis meitenes dihgfroſchâm dwehſeles kuſtibâm un iſſauzis mozoſchu launa un appſpeeftibas ſajuhtu „buht tikai ſeeweetei“, ſcho ſajuhtu, kuru dauds apdahwinatas ſeeweetes til firði ſaploſoſchâ kahrtâ iſteikufſchas ſawôs rakſtôs.

Tad itdeenifchlâs ſeeweetes, lâ genialâs wiſas uſſtabſees kopigi un ar lepnu palahwibu teiſs:

„Mehs kulturâs darbâ eſam eelikufſchas juhtu humaniſeſchanu. Œchi muhſu peeliktâ dala ir kulturai bijuſi tikpat nepeezeſchama, lâ taſ, ko dewis wihreetis. Un lai mehſ ſcho uſdewumu zeenigi waretu iſpildit, mums wajadſiga iſglichtiba un darba iſwehle lâ wihreetim, un tadehl mehſ praſam teeſibu uſ tahdu pat indiwiduelu attihſtibu, tahdu pat teeſibu buht patſtahwigâm, waj mehſ eſam prezetâs, waj neprezetas; taiſni to paſchu teeſibu nemt dalibu pee litumu iſſtrahdaſchanâs, kuri atteezas uſ wiſu ſabeedribu un tâ tad ari uſ muhſu ſpezialajeem uſdewumeem. Mums tâpat ir teeſiba dſihwot uſ muhſu paſchu atbildibas; eet muhſu paſchu zelus uſ laimi un uſ harmoniju. Ka mums, tadehl ka muhſu uſdewums bij zitads, tika leegts ſmelt no wiſa wihriſchkgâ kulturâs krahjuma, bij tikpat neprahctigi un tâpat nahza kopigam krahjumam par launu, lâ taſ notiktu, ja wihreetim buhtu leegts nemt no ſeewiſchkgâ kulturâs krahjuma. Preekſch abu dſihwes weidu tahtlakâs attihſtiſchanâs, preekſch pilnigas abpufejas neweenado kulturâs krahjumu peefawinaſchanâs no abeem dſimumeem ir pilniga barihwiba preekſch abâm puſem taſ nenoleedſamatais noteitums.“

Ja ſeeweete to ar dſilu pahrlœezibu un neapnihkſtoſchu pazee-tibu atlahrtôs, tad wihreetis winu beidsot ari uſklauiſſees. So tad winai par labu leezinâs wiſa ſeeweefchu paſaule un wiſas ſchis tuhkſtoſch peedſihwojumu balſis ſpehzinâs winas paſchas balſs ſkanu. Ja wina tâ runâs, wina beidsot eeguhſ wiſu, ko wina wehlaſ, un wehl dauds ahtraſ, dauds weeglaſ, lâ tad, ja wina galweno ſwaru liktu uſ abu dſimumu weenlihdſibu, kura domajama weenigi lâ loti ſchaubiga un tahta nahctnes eefpehjamiba.

* * *

Atgreeschanâs pee paſcha eſ, pee dabas eefahkuma, pee ta leelâ, noſlehpumu pilnâ, taſ ir muhſu dſihwibas awots — ſchi atgreeschanâs ir muhſu gadu-ſimtena beigu eewehrojamaâ paſihme. Tikai pilniga nodſilinaſchanâs wiſâs ſeeweetes dſihwes parah-dibâs, kuras ſtahw ſalarâ ar to apſtahkli, ka wiſa winas buhtne ekſiſte ne tikai lâ indiwids, bet eeflehdſ ſewi ari zilweku dſimuma nahctni, beidsot wedis pee ſklaidribas, lahda ir ſeeweetes daba lâ indiwidam un lâ dſimuma buhtnei. So no muhſu ihpatnejâ, no-

flehpmainà dabas usdewuma issrahdajas indiwids. Wispahrejee atfinas rezultati, tas, kà zilweku dfinums parasti eelahrto dšihwi, pastahwigi apdraud orginalitati. Genialà radischana ir weenmehr fazelschanàs, kura isjauz nodibinatus isnahkumus un tas pats ir ari ar finamàm dabas fahkumu parahdibàm. Genialitate un noseegums, individualitate un abnormitate, warbuhtriba un aprobeschotiba wišs werd no ta pascha awota: no organistàs dšihwes. Kas ir zilweks, atšwabinats no šchi organisma, ta mehs nesinam. Ka zilweks šhini dšihwè ir weens ar fawu organizmu un teel no wina noteiktš — to mehs sinam. Bet tikai muhsu laikòs šchi sinaschana no allàs tijibas burtam saht palikt par dšihwu tijibu. Un jo zeeschaka buhs biologijas, psichologijas, soziologijas, etikas un estetikas kopdarbiba, kura tagad sahtusees, jo bagatakas formas peenems ne tikai kultura, bet ari indiwiduelà dšihwe.

Gustaws Steffens nesin kautko usrakstijis, kas tà saistas ar šcho domu gahjeenu, ka es to te atstahstu.

„Sakari ar pirmatnejo dabu eesch- un ahrpus mums ir nepeezeschami preeksch weseligas un pastahwigas ziwiliszazijas. Kulturalas problems ir harmonisjet meschonibu ar kulturalas lihdselkeem; likumu, walsti, laulibu, morali, industriju u. t. t. Tà kultura top par mahkflu. Tadehl augšhà mineteem ziwiliszazijas lihdselkeem japadodas meschonibai — jo gars ir wairak nekà meesa. Un tadehl kulturalas attihstibai draud leelas breefmas no ta, ka neaproschotais ziwiliszazijas lihdselku attihstibas progress, pehz fawa pascha likuma nomahz, nowahjina, padara rahmu un apzehrp muhsu meschonibu. Morale nedrihtst isnihdet muhsu labo apsinu just, domat un rihlotees nemoralistiki — jo kà zitadi morale pati eespehtu attihstitees?

Litums un walsts nedrihtst laust muhsu fazelschanàs spehta. Industrija nedrihtst muhs pataisit til darba lahrus, ekonomistki apdomigus un lahrtigus, ka mehs newaretu slinkot, weeglprahrtigi laist pahr galwu ruhpes par maissi un pajumti, slinki nowehrot dšihwi un wina baudit, bet ne derigi apstrahdat. Un no šchim breefmàm ir jabaidas! Lai seeweete fargà wihreeti no winàm un wihreetis seeweeti! Tas ir weens no dabas dšitakeem noluhkeem, kadehl wina radija diwus dfinumus. Tadehl par pirmo un pehdejo seeweeschu emanzipazijas losungu jausstahda prasiba, lai seeweetes augstakà godlahriba ir palikt tam, kas wina ir un tapt par to, kas ir winas dabà.

Schis apstaks „Par seeweetes darba spehtu“ bij mehginajums seeweetes spehjibu waj nespehjibu daschàs leetàs, atwasinat no winas buhtnes galwenà usdewuma, no ta kas wina ir pehz fawas pirmatnejàs dabas un no ta atkal taisit flehdseenus atteezibà us darba lauku, kur wina preeksch kulturalas eeguhtru arweenu leelatu nošihmi, kad winas ihpatnejee spehti buhs pilnigi attihstijuschees un atšwabinati.

Ēs domaju, ka mani nowehrojumi neteeschi peerahda wihreescha inteligenzes pahrakumu, tadehl ka beš eerosinajuma no domataju wihreeschu pufes — ir jau pašistama leeta, ka wiši pirmee filosofiskee, psihologiskee un biologiskee darbi par seeweeti šaraksiti no wihreescha! — es winus nebuhtu warejusi iswest. Bet no otras pufes es domaju, wini teeschi peerahda seeweetes pahrakumu. Muhschigi seewischlais juhtu pašaulē eespehj to pašchu, ko muhschigi wihrišchlais inteligenzes pašaulē: tas ir ahrpus šawa pašcha es atrašt punktu, no kura dšihwe ļaujās zeltēes. Ēs šcho pahrakumu nosauzu par mahtes juhtām. Un šhini apzerejumā winšch parahdas kā lihdszeetiba preefšch wišām tām jaunajām seewischtigām buhtnēm, kurām es wehlu bagataku un dšilaku laimi.

Ēs tomehr domaju, ka šchis ispluhdums, kā leelakā data mahtes juhtu garigee ispluhdumi, dšihwos šamehrā ihšu muhschu. Pirms šahle augš uf manā lapa winšch šen buhs aismiršts un neweena nahlošnes seeweete šchis grahmatinas neatradis bibliotekā, kad wina gribēs rakstīt „19. gadu šimtena seeweeschu jautajuma wehšturi, tadehl ka papira špahrni, lahdi ir tahdām weendeenas muščām, muhsu laišos ahtri pahrwehrišchas putektos! Bet teeschi šchis mahtes juhtu dewums tomehr nepasudis, ja weena weeniga jauna širds no wina nodrebēs dšitakas dšihwibas juhtās un taps plaščata no šajuhtas, kura wehlat eedšims no paaudšes uf paaudši!

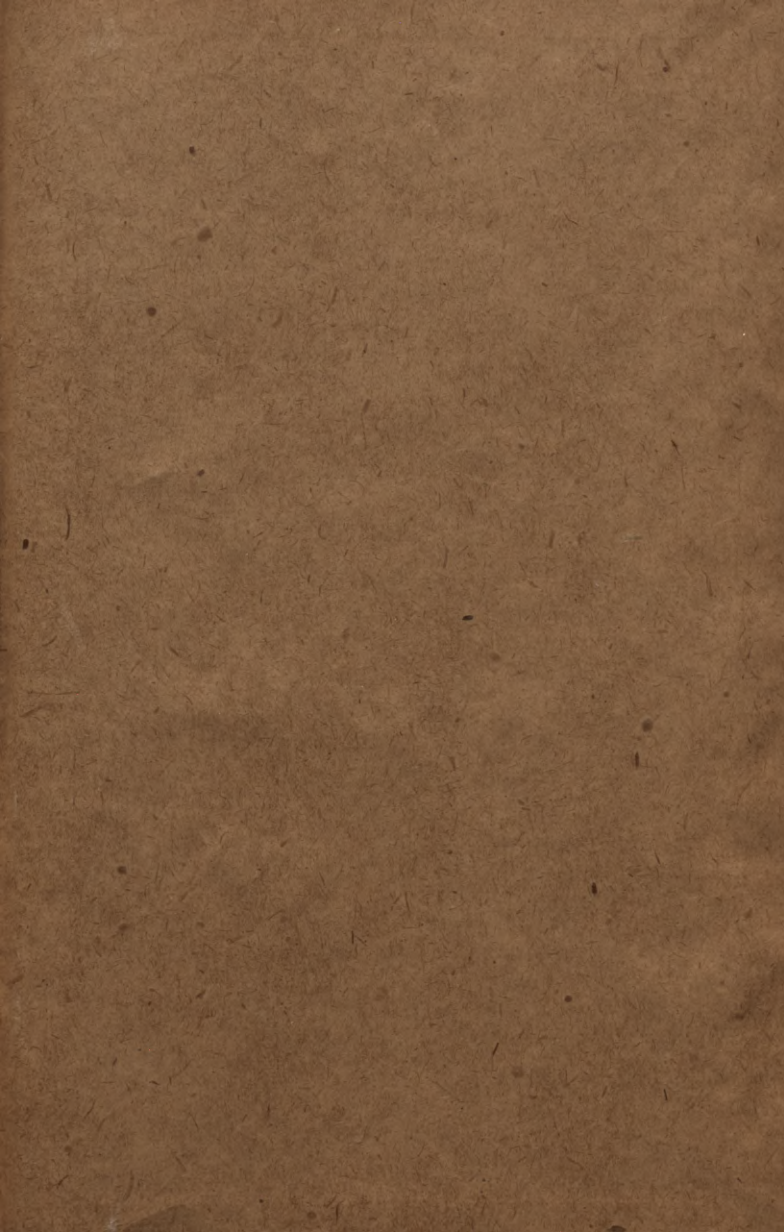
Ka dšilaka dšihwibas šajuhta dos weenigi laimi, ta es newaru apfolit. Šaweem pašchas wahrdeem es atgahdināšchu:

Ar dwehfeli dšihwot nosihmē zeešt. Bet dšihwe, šahpēs waj laimibā, attihsta špehtus un dod baudijumu, ir fastinguma un nahwes preštats.

Ellena Reij.

14

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0310046115